

.MODERNÁ.
ZOO
.ARCHITEKTÚRA A TYPOLÓGIA.

Moderná ZOO_ architektúra a typológia

Autorky	© doc. Ing. arch. Ľubica Ilkovičová, PhD. Ing. arch. Eva Vdolečková Pracovisko autoriek: Ústav konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb Fakulta architektúry STU v Bratislave
Recenzenti	doc. Ing. arch. Roberta Štěpánková, PhD. Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre Ing. arch. Yakoub Meziani, PhD. Ústav konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb Fakulta architektúry STU v Bratislave
Vydal:	© Vydavateľstvo SPEKTRUM STU, Mýtňa 30, 811 07 Bratislava 1 1. vydanie, Bratislava 2019 Publikácia je nepredajná.
ISBN	978-80-227-4885-8

**„ Zviera má rovnako citlivé srdce ako ty.
Zviera cíti radosť aj bolesť ako ty.
Zviera má rovnaký strach zo smrti ako ty.
Zviera má rovnaké právo na život ako ty...“**

Peter Rosegger
rakúsky básnik a spisovateľ (1843 – 1918) [1]

Obsah

	Úvod	4
1	História zoologických záhrad_	5
1.1	Historický prehľad vývoja ZOO_	6
1.2	Prvé zmienky o ZOO_	7
1.3	Historická ZOO_	8
1.4	Moderná ZOO_	9
1.4.1	Charakteristika činnosti modernej ZOO	11
1.5	ZOO v Čechách a na Slovensku	12
1.6	EKO zoológia_	14
2	Typológia a súčasné trendy_	16
2.1	Koncepty prevádzky ZOO_	17
2.2	Koncepty v schémach	18
2.3	Typologické schémy prevádzok v ZOO_	20
2.3.1	Chov vybraných druhov zvierat_	20
2.3.2	Návštevnícke centrum_	24
3	Architektúra modernej Zoo_	25
3.1	ZOO vo svete_	26
3.2	Význam dizajn manuálu pre modernú ZOO_	30
3.2.1	Dizajn manuál _ inšpirácie	31
3.2.2	Dizajn manuál ZOO Bojnice	33
4	Národná zoologická záhrada Bojnice_	36
4.1	Mesto Bojnice	37
4.1.1	Vývoj mesta	39
4.2	Vznik a charakteristika ZOO	41
4.3	Návraty do prírody_novodobá Noemova archa	42
4.4	ZOO ako multifunkčné miesto	43
4.5	Problémy a riešenia	45
4.5.1	Riešenie hlavného vstupu	47
4.5.2	Neatraktívne prostredie	48
4.5.3	Nedostatočná vybavenosť pre návštevníkov	49
4.5.4	Klietka je iba klietka	50
4.5.5	Technické zázemie v centre ZOO	52
4.5.6	Nejednotné architektonické riešenie	53
5	Záver_	54
	Referencie_	59
	Zdroje fotografií a obrázkov_	61

Úvod

Zoologickú záhradu, dovoľíme si tvrdiť, navštívil každý z nás. Spája sa u väčšiny ľudí s ich vlastným detstvom, prípadne s detstvom ich detí či vnukov. Mnohokrát sme sa vracali nespokojní, že sa zvieratá niekde skryli a my sme videli iba polovicu, ale ... lákalo nás to späť. Pozorovať neprebádaný svet zvierat, vidieť na živo to, čo sme videli na fotografiách, konfrontovať kresleného Levieho kráľa, filmovú levicu Elzu, šimpanza Judy a mnoho ďalších so živými exemplármi. Presne to vystihol Jean Rostand, francúzsky biológ a spisovateľ (1894 – 1977): „Tajomnosť ľudského sveta je nepatrná proti hlbokaj tajomnosti sveta zvierat“ [2].

Lov zvierat, ich chov, domestikácia sú známe ako ľudstvo samé. Zoologická záhrada, predstavovaný typologický druh, existuje niekoľko tisícročí. Iba dve storočia sa môžeme zoznamovať so záhradou, ktorá slúži na vedecké účely. Postupné zmeny v spôsobe chovu a v konceptoch ZOO sú determinované pohľadom ľudstva na prírodu, na jej využívanie ale bohužiaľ aj zneužívanie. V posledných desaťročiach dominujú koncepty zamerané na ochranu prírody. Z hľadiska vývoja je zreteľná ochrana prírody v troch úrovniach – akútna záchrana; obnova fauny a flóry, krajínotvorba v rámci bioparkov; návrh priestorov, prípadne obydľí záchrany pre zvieratá.

V súčasnosti záhrady ponúkajú na jednej strane prehliadku mnohých druhov zvierat a ďalších súvisiacich aktivít nadväzujúcich na poznávanie fauny, flóry a množstvo náučných chodníkov. Jednoducho priestory, kde je pre všetky vekové kategórie možnosť sledovať a bádať vo svete živočíchov. Nastal obrovský pokrok oproti zoologickým záhradám aké poznáme na Slovensku v 80. a 90. rokoch 20. storočia. Druhý koncept sa orientuje viac na parkový charakter ZOO, a je to spôsob neinvazívny, nevtieravý, viac založený na prirodzenom biotope zvierat, ktorých početnosť je v záhrade menšia, nakoľko sa výber orientuje na zvieratá, ktoré v danom či blízkom regióne a prostredí žijú.

Publikácia je metodicky ucelený materiál pre štúdium danej problematiky, je stručným sprievodcom histórie ZOO a zoznamuje čitateľov s architektúrou vybraných moderných ZOO vo svete, ukazuje možný vývoj tohto typologického druhu stavieb v budúcnosti. Predstavuje ZOO Bojnice a v rámci konkrétneho research by design prezentuje návrhy konceptov a vybraných pavilónov s možnosťou ich širšieho uplatnenia a ako inšpiráciu pre iné zoologické záhrady.

.1. HISTÓRIA_ZOOLOGICKÝCH_ZÁHRAD_

1.1 Historický prehľad vývoja zoologických záhrad

PRE HISTORICKÁ ZOO

- 3500 pnl. - Hierakonpolis Zoo, Egypt
- 350 pnl. - Alexander Veľký, Grécko - Macedónsko

HISTORICKÁ ZOO

- 1204 - Tower of London - Kráľ John I., Spojené kráľovstvo - Londýn
- 1661 - Vincennes menagerie - Louis Le Vau, Francúzsko - Vincennes

MODERNÁ ZOO

- 1752 - Tiergarten Schonbrunn - Nicolas Adot, Rakúsko - Viedeň
- 1826 - London Zoological Gardens - Decimus Burton, Spojené kráľovstvo - Londýn
- 1907 - Tierpark Hagenbeck - Carl Hagenbeck Jr., Nemecko - Hamburg
- 1931 - Whipsnade park ZOO - Peter Chalmers Mitchel, Spojené kráľovstvo - Bedfordshire
- 1963 - Snowdon Aviary - Cedric Price + Frank Newby, Spojené kráľovstvo - Londýn
- 1976 - Woodland park ZOO renewal - Jones + Jones, Washington - Seattle

(EKO) ZOOLOGIA

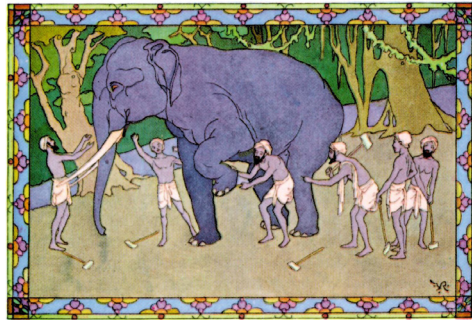
(vybrané príklady)

- 2006 - Zoo De Vincennes renovation - Beckmann - N'Thepe + TN Plus, Francúzsko - Vincennes
- 2008 - Korkeassari Zoo rehabilitation - Beckmann - N'thepe + TN Plus, Fínsko - Helsinki
- 2008 - Ford Calumet enviromental center - Studio Gang, Illinois - Chicago
- 2009 - Safari 7 - Janette Kim + Kate Orff, New York, New York
- 2010 - Oyster - Tecture - Shape, New York - Brooklyn
- 2011 - Primorskiy Zoological Park - Beckmann - N'Thepe + TN Plus, Russia - Saint Petersburg [2i]
- 2012 - ZOO 360 Konzept - Jon Coe - Philadelphia ZOO

1.2 Prvé zmienky o ZOO

Za vznikom ZOO stojí človek, to znamená, že ich charakter je antropocentrický v tom zmysle, že sa ZOO kreovala pre človeka, ktorý je tu dominantný. Z pohľadu histórie sú ZOO a akváriá orientované na niektoré zabudnuté druhy či menej známe druhy a ich význam v evolúcii, prípadne úlohu, ktorú zohrávali v živote človeka. Ľudský život bol a je prepletaný s prírodou, jej zákonitosťami v kladnom, ale aj zápornom zmysle slova. Svedčia o tom environmentálne zmeny, využívanie prírodných zdrojov, exploatácia pôdy, čo malo následne vplyv na ďalšie aktivity a snahy ľudstva, napr. ekonomické a politické.

Fauna a flóra je významnou ale často prehliadanou súčasťou vývoja ľudstva. Ak sa spomínajú, tak väčšinou okrajovo, bez akcentu a docenenia významu. Zvieratá boli dôležité z viacerých dôvodov a v minulosti od nich v mnohých prípadoch závisela existencia a bytie človeka. Z pohľadu histórie sa zoológické záhrady orientujú na neutilitárne druhy zvierat a v kombinácii s prírodovedeckými expozíciami vo všeobecnosti nájdeme zbierky datované niekoľko tisícročí pred našim letopočtom. Vzácne kusy boli symbolom luxusu, moci, prestíže, použité často ako diplomatické dary, či pre osobné potešenie i rekreačné účely. Dôležitým faktom zostáva úmysel zvýšiť a šíriť poznatky o zvieracej ríši a prírode všeobecne za účelom ochrany.

Obr. 1 Vyobrazenie formy kontaktu človeka so zvierateľom. Prvé pokusy zviera zajať a domestikovať

Obr. 2 ZOO HIERAKONPOLIS, EGYPT (staroveký Egypt)

Čo definovalo zoológickú záhradu? Prvé úsilie o zachovanie voľne žijúcich zvierat datujeme do obdobia cca 10 tis. – 3 tis. p.nl, kedy dominovalo zhromažďovanie voľne žijúcich zvierat, čo sa ukázalo ako užitočné, bez ohľadu na to, či to bol pôvodný zámer. Domestikácia je biologický, dlhodobý proces, ktorý sa nedá urýchliť a prejaví sa až po niekoľkých generáciách. Niektoré druhy sa vôbec nepodarilo domestikovať. Voľne žijúce druhy sú potenciálni predchodcovia pre neskoršie zbierky. Uvádzané počiatkové skúsenosti so zbierkami zvierat sú veľmi dôležité pre prvé kroky vo formovaní ZOO, tak ako ju poznáme dnes. Na začiatku to boli snahy na udržanie voľne žijúcich pôvodných a exotických zvierat pre neutilitárne účely. Počas tohto obdobia (medzi rokom 3000 a 1456 pred n.l.) územia Mezopotámie, Egypta, Číny a Indie boli prvé miesta, kde sa prvý krát objavili "zbierky" zvierat [3].

1.3 Historická ZOO

Ep centrum zberateľských a iných aktivít týkajúcich sa zvierat sa neskôr presunulo do grécko - rímskych, perzských a arabských regiónov a ešte neskôr do stredovekej Európy. Kolekcie, ktoré sa týkali živočíšnej ríše, sa naďalej rozvíjali aj v storočiach nášho letopočtu, a k vyššie spomenutým krajinám sa pridružila Stredná Amerika (Aztékovia) a Južná Amerika (Inkovia).

V období európskej renesancie sa postupne zatiaľ iba „kolekcie zvierat“ transformovali do zoológických záhrad. Počiatky zoológickej záhrady možno datovať ku začiatku 16. storočia, kedy sa spomína zhromažďovanie voľne žijúcich zvierat a ich chov v zajatí, pomenované termínom „ménagerie“. Tento pojem má pôvod v strednom Francúzsku a možno ho preložiť ako zverinec. Termín ménagerie, ménage, možno nájsť už na začiatku štrnásteho storočia a týka sa chovu a spravovania hospodárstva s domácimi alebo domestikovanými zvieratami. Je potrebné podotknúť, že do začiatku sedemnásteho storočia sa zverince (pojem ménagerie) objavovali v súvislosti s aristokratmi alebo kráľovskými dvornými zberateľmi zvierat. Nachádzali sa v záhradách alebo parkoch pri palácoch.

Obr. 3 Vincennes Ménagerie- Zverinec z Versailles založený Ľudovítom XIV

Zverince (ménageries) vo vlastníctve šľachticov a orientácia ich aktivít, ako napríklad Tower of London a Vincennes Ménagerie, neboli primárne orientované na vedecké účely, či výskum fauny, ale viac ilustrovali moc a bohatstvo šľachticov. Je to pochopiteľné, nakoľko správa zverincov a získanie exotických zvierat vyžadovali nemalé náklady. Koncom sedemnásteho storočia sa ménageries premenili na miesta, kde boli umiestnené „zozbierané“ a chované voľne žijúce zvieratá, cvičené na účely expozície pre návštevníkov [4].

Tento spôsob prezentácie výstavných kusov bol podobný ako známy fenomén zberateľstva Kabinet kuriozít z renesancie a baroka, kde zberatelia (šľachta a intelektuáli) sústredili svoje osobné zbierky. Kritériom výberu bola kurióznosť, unikátnosť, podivnosť ... Z tohto pohľadu možno tvrdiť, že uvedený spôsob vystavovania zvierat je predchodcom zoológickej záhrady, akú poznáme v súčasnosti.

Obr. 4 Tower of London v stredovekom Anglicku, držala najvýznamnejšiu zbierku zvierat v regióne

1.4 Moderná Zoo

Historici identifikujú dva samostatné typologické druhy vo vývoji ZOO, a to zoologické záhrady, ktoré vychádzajú z antropocentrického prístupu a orientujú sa „iba“ na symboliku zhromaždených zvierat, ktoré prezentujú metaforu moci a bohatstva vlastníkov exponátov – zvierat. Druhý typ je populárna forma zoologickej záhrady zameranej na vystavovanú zbierku, koncipovanú s cieľom návštevníkov vzdelávať v oblasti fauny i fóry, vychovávať ako sa správať ku živočíchom, ale aj zabávať, prípadne inšpirovať. Uvedený druh záhrady je už klasifikovaný ako moderný typ ZOO.

Francúzska revolúcia v roku 1789 a nastupujúca revolučná horlivosť pravdepodobne nepriamo vplývala aj na ďalšie národy a spoločnosti, ktoré nemali záujem napodobňovať alebo sa inšpirovať inováciami, na ktorých mal zásluhu Ľudovít XIV (napr. Versailles Ménagerie). Ide však o relatívne významné dedičstvo Francúzska aj vo väzbe na nový typ ZOO. Neobchádza ho ani filozof Jean-Jacques Rousseau vo svojom diele a hovorí o návrate k prírode, ktorý vidí ako duchovnému osvieženie. Tieto názory sú blízke romantizmu 19. storočia. Americkú verziu romantizmu rozvíjajú niekoľkí známi filozofi, esejisti, obdivovatelia prírody ako napríklad Ralph Waldo Emerson (1803 – 1882) alebo Henry David Thoreau (1817 – 1862). Úcta k prírode a ich spoločenské postoje súviseli aj s environmentálnymi hnutiami za záchranu prírody, ochranu národných parkov. Aké prezieravé v tomto období! Aj tu je dôvod, prečo sa prestížne zverince šľachticov vyvinuli do podoby moderných ZOO, kde sa v ich koncepte kládol v najväčší dôraz na vedecké a výchovné úsilie. Myšlienka Thoreaua, že „v divočine je zachovanie sveta“ je v kontexte zoologických záhrad skutočne symbolicky inšpiratívna [4].

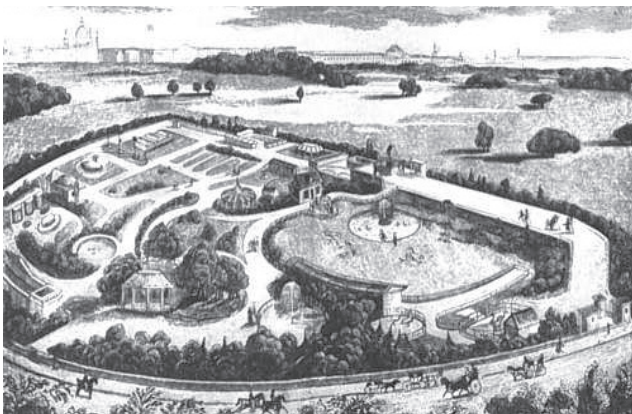
Téma ovládania prírody človekom, rozširujúce sa vedomosti o prírode a životnom prostredí vplývali na založenie dvoch významných zoologických záhrad modernej doby, a to založenie Zoologickej spoločnosti Londýna v roku 1826 a ZOO Carl Hagenbeck v Nemecku v roku 1907.

Obr. 5 Tiergarten Schönbrunn v roku 1907

Londýnska ZOO je najstaršia vedecká záhrada na svete, pôvodne bola plánovaná len pre vedecké účely. Nakoniec po 20 rokoch fungovania otvorila svoje poklady verejnosti a ako prvá sa môže pochváliť pavilónmi plazov, hmyzu a akváriom. ZOO Carl Hagenbeck je pionierom chovu zvierat bez bariér, v otvorených priestoroch, kde sa vytvárajú podmienky podobné ich prirodzeným biotopom [3].

Možno konštatovať, že najväčší rozmach nastal na začiatku 19. storočia. Spätným prehodením odborníci konštatujú, že niektoré skôr vytvorené zbierky mohli byť považované za zverince, prípadne zoologické záhrady, ktoré v modernom chápaní slova ZOO charakterizujú zvieratá ako voľne žijúce ale v obmedzenom priestore, čo prinieslo samozrejme rôzne diskusie. Zmeny postupne nastávali vo vlastníctve zbierok, zverincov, či ZOO, kde sa zo súkromného vlastníctva stalo verejné, alebo z individuálneho štátne či konkrétnej spoločnosti. Nastali rôzne prípady v rámci vlastníckych pomerov, mnohokrát to malo priaznivý vplyv na kvalitu chovateľskej činnosti, na profesionalizáciu služieb, na kvalitu a štandardy výstavných priestorov. Týmto vývojom sa jednoduchý zverinec typologicky transformoval na edukačný, neskôr edukačno - relaxačný komplex.

Obr. 6 London Zoological Gardens, Regent's Park, navštevovaný množstvom ľudí

Obr. 7 London zoological gardens, výbeh pre žirafy

1.4.1 Charakteristika činnosti modernej ZOO

Oblúbenosť zoológických záhrad na celom svete má základ v tom, že ide o inštitúcie, ktoré snúbia relax, vzdelávanie, v istom zmysle šport a kultúru. Štatistiky hovoria, že viac ako tisíc takýchto zariadení navštíví ročne celá desatina svetovej populácie, to znamená 600 miliónov ľudí. Číslo dokumentuje ich obrovský potenciál a dôvody na zachovanie, rozvoj a podľa potreby modernizáciu záhrad.

Hlavnou úlohou dnešnej ZOO je výchova k vzťahu k zvieratám, umožniť rekreáciu a oddych v príjemnom prostredí a poučenie o mnohorakosti sveta zvierat. K odborným poslaniam moderných ZOO patrí okrem vystavovania živých exponátov aj chov ohrozených druhov. Pre mnohé takéto druhy sú zoológické záhrady jedinou nádejou na prežitie. Existuje veľa konkrétnych príkladov, kedy vďaka zoológickej záhrade bol konkrétny živočíšny druh zachránený pred vyhynutím.

Najvýznamnejším činiteľom výšky návštevnosti v záhradách, je predovšetkým vzťah obyvateľov určitej oblasti (štátu) k živočíchu a k prírode [5]. Mnohým ľuďom, najmä mestským obyvateľom, nahrádzajú zoológické záhrady kontakt s prírodou a jej živými obyvateľmi. Zvieratá v ZOO reprezentujú faunu, ktorá svojou unikátnosťou a krásou púta deti i dospelých.

Žiaľ aj v dnešnej dobe sa na zoológické záhrady pozerá ako na akési menejcenné zariadenie lacnej zábavy na úrovni stacionárneho cirkusu. Tento predsudok je badateľný viac v južnej a východnej Európe. Západná Európa prešla názorovou transformáciou a zoológické záhrady majú svoje pevné miesto v oblasti výchovy, vzdelávania a serióznej vedeckej práce. V našich končinách je nevyhnutné prevychovávať návštevníkov v správaní sa v prostredí zvieracej ríše a v správaní sa voči zvieratám. Moderné prostredie v ZOO, množstvo interaktívnych aktivít pomáhajú v edukačnej činnosti nielen pri detských návštevníkoch ale aj pri senioroch (Obr. 8). Táto transformácia vyžaduje množstvo prostriedkov, ale na druhej strane môže postačiť nápad, vhodná aktivita a prezentovanie ZOO, ktoré ju pomôžu revitalizovať [6].

Obr. 8 Taronga park ZOO, Sydney _ revitalizácia prostredia
(Architekti: BVN Architecture 2011)

1.5 ZOO v Čechách a na Slovensku

Krásou zoologickej záhrady je definovaná jej okolitým prostredím, preto je dôležité, aby sa prírodné a lokálne benefity zdôraznili. Tam kde sa to podarí, koncept „rozpráva“ sám, vedie návštevníka prirodzene k svojim jednotlivým akcentom a dominantám v zmysle hlavných atrakcií – zvierat. Spôsob prezentácie zvierat reaguje na moderné trendy ZOO. Zoologické záhrady v Čechách a na Slovensku najmä v posledných desaťročiach reflektujú aktuálne tendencie.

V krátkom prehľade uvádzame výber ZOO na území Česka a Slovenska, ktoré sú pre nás podstatné rokom vzniku, veľkosťou, alebo zaujímavosťami v rámci prehliadky.

Čechy

ZOO Liberec je menšia, ale najstaršia zoologická záhrada v Čechách s rokom otvorenia 1904 pre verejnosť. Najskôr však bola zverincom a zimoviskom pre cirkusové zvieratá. V súčasnosti patrí medzi solídne vystavané zoo záhrady [7].

Pražská ZOO, definovaná ako najmodernejšia v Čechách, v roku 2007 zaradená medzi 10 najlepších ZOO sveta (podľa Forbes Traveler), bola otvorená v roku 1931, hoci sa o nej začalo uvažovať v roku 1899 ako súčasť Kráľovskej obory. Dnes sa môže popýšiť viacdruhovým chovom zvierat v skupinách, imitáciou prostredia tropického dažďového pralesa alebo Opičím ostrovmi, Sloním údolím, Africkým domom, Vodným svetom, v ktorých bolo pre zvieratá zrealizované čo najprirodzenejšie prostredie. Za veľkým počtom pavilónov stojí architektonický ateliér AND. Krása a kvality ZOO sú determinované množstvom architektonických súťaží napríklad na pavilón Amazónie (2012), Expozíciu pánd veľkých a Expozíciu Arktídy, ukončené v roku 2017. Zo slov poroty sa dá špecifikovať čo sa všeobecne pri ZOO najvyššie hodnotí. Vo víťazných návrhoch sú oceňované citlivé osadenia do terénu. Prínosom sú návštevnícke okruhy v dobrom kontakte so zvieratami, s možnosťou ich pozorovania z rôznych uhlov. Pri expozičii pánd zabodovala integrita architektúry a krajiny a možnosť výhľadov, najmä na Pražský hrad z navrhovanej reštaurácie. Tento fenomén bol dodržaný napríklad aj pri novom koncepte Bojníckej ZOO. Návrh Expozície Arktídy architektonickým riešením poroty neoslovil z dôvodu univerzálnosti a možnosti zamieňať expozičiu, čím sa eliminoval akcent na jedinečnú atmosféru Arktídy [8, 9, 10].

ZOO Dvůr Králové poznáme ako safari v našich končinách. Založená bola v roku 1946 a charakter safari je orientovaný prevažne na africké zvieratá. Prevádzka sa delí na tri časti – klasická záhrada, safari pre peších a safari prístupné autom na prehliadku dlhú 5,5 km. Ojedinelé je tu spojenie s Galériou Zdeňka Buriana, maliara, ktorý sa venoval prehistorickej tematike. V galérii je unikátnych 147 diel (vyhlásených za národnú kultúrnu pamiatku), ktoré prezentujú vývoj života na Zemi od prvohôr [11].

Zlínska ZOO píše históriu od roku 1804 v okolí zámku Lešná. Samotná ZOO však bola otvorená až v roku 1948. Krátko ju možno charakterizovať ako záhradu kontinentov s malebnými exteriéromi vo väzbe na zámok v areáli. Pre ZOO Brno začala história v roku 1953 a okrem mnohých atraktívnych zvierat je tu pavilón Tropické kráľovstvo, určený pre spoluzitíe zvierat a rastlín z oblasti Amazónie, Afriky, Madagaskaru [12].

Slovensko

Bojnická ZOO ako predmet výskumu je súčasťou samostatnej kapitoly 4. Otvorená bola od roku 1955.

Bratislavská ZOO začala písať históriu v roku 1960. Pavilón šeliem, terárium, výbehy nosorožcov a kengúr, výbeh žiráf a tiav, vhodne umiestnené prírodné jazerá plameniakov a pelikánov, pavilón pre poloopice, opice a ľudoopy (nominovaný na cenu Stavba roka 2010) , expozície tropického vtáctva robia ZOO atraktívnou. Návštevnosť zvyšuje DinoPark s modelmi dinosaurov v životnej veľkosti, paleontologickým ihriskom, 3D kinom a náučným chodníkom o vývoji života na Zemi.

Rozlohou na Slovensku najväčšia **Košická ZOO** začala s výstavbou v roku 1979. ZOO sa môže pochváliť DinoParkom, náučnými chodníkmi: botanickým, vtáčim, včelárskym a geologickým.

Najmladšia je ZOO **Spišská Nová Ves**, založená 1989. Slovenské ZOO dopĺňa 13 kontaktných ZOO, minifariem či zveroparkov, ktoré sa tešia pomerne veľkej obľube a návštevnosti [11].

Obr. 9 Návrh Expozície Arktídy oslovil porotu technickým a prevádzkovým riešením (G. L. Architekti, akad. arch. Vlastimil Vagaday)

Obr. 10 Návrh pavilónu Amazónie , ateliér Len+k architekti

1.6 EKO zoológia

S vývojom environmentálnych a spoločenských hnutí v 70-tych rokoch minulého storočia sa ekológia ukázala ako jednoznačná priorita verejného záujmu, čím sa vytvorila zmena paradigmy aj v koncepcii zoologickej záhrady ako typologického druhu stavieb. Konzervatívne zoologické záhrady sa primárne zameriavali na bunkové, klietkové expozície, čo bolo svojim spôsobom jednoduchšie aj na prevádzku záhrady. Väčšina moderných zoologických záhrad sa zameriava na ukážku voľne žijúcich zvierat, ale predovšetkým je ich cieľom ochrana ohrozených druhov, výskum a vzdelávanie, pričom zábava návštevníkov je iba sekundárny cieľ. Je potrebné podotknúť, že spomenutý sekundárny cieľ má dôležitú úlohu pre zvýšenie návštevnosti záhrad. Vďaka týmto aktivitám môžu záhrady a parky získať väčšie zdroje na ich údržbu a rozvoj [3].

Klasifikácia Eco Zoology, ktorá diferencuje súčasné typologické schémy zoologických prístupov od prvých typológií a zahŕňa koncepty, ktoré kombinujú performatívne prvky s vizuálnym záujmom na vytvorenie hybridnej experimentálnej interakcie prírody a zvierat. Prirodzené prostredie voľne žijúcich zvierat je rôzne z hľadiska geografie a súčasné návrhy ZOO sa zaoberajú preto koncepciou obohatenia „náhradného“ prostredia. Príklady moderných eko zoologických záhrad využívajú natívne prístupy pri predstavovaní zvierat, čo najviac príbuzné k danej lokalite, pričom sa prioritne orientujú na miestnu faunu, špecifikujú určité zemepisné oblasti.

Znovu objavený záujem o ukážku domácich zvierat v ich pôvodných biotopoch nahrádza tradičný koncept Noemovej archy, ktorý sa orientuje na šírku exponátov v zoologických záhradách. Ich ideou bola veľká snaha zobrazíť čo najviac druhov, ktoré sú získané z celého sveta. Záujem ekologických parkov sa v súčasnosti zameriava osobitne na chov a prezentáciu domácich zvierat, kde sa oproti klasickej ZOO rozširuje nad rámec samotného pozorovania smerom ku spoločitiu s človekom. Súčasná eko zoologická záhrada kladie dôraz na koexistenciu voľne žijúcich živočíchov a ľudských aktivít bez toho, aby sa spoliehala na potrebu spoločných programov a projektov, ktorými by zaujala návštevníkov.

Eko zoologické záhrady sa snažia povzbudiť interakciu medzi ľuďmi a prírodou tak, aby pozorovanie nenarušilo aktivity v prírode. V projektoch rehabilitácie ZOO a environmentálnych centrách sa naďalej kladie akcent na vzdelávanie návštevníkov prostredníctvom ich zapojenia do kontextu nenarušeného natívneho prostredia. Podpora záujmu o zachovanie miestnych biodiverzít v mestskom aj vidieckom kontexte je v propagácii a informovaní o projektoch udržateľného a priateľského navrhovania a o projektoch nevyhnutných postupných premien zoologických parkov. Ukazuje sa, že najaktuálnejší je koncept neinvazívneho pozorovania a poznania prirodzených procesov a paternov, ktoré je široká verejnosť ochotná a dychtivá prijať. Od sledovania včelstiev produkujúcich med, po vtáctvo, ktoré migruje až po cicavcov, ktoré žijú v susedstve obydlija človeka [3].

Systém krajiny a spoločnosti sú v interakcii, pričom súčasné environmentálne zmýšľanie nepripúšťa, že záujem spoločnosti a možnosti krajiny by mohli byť v konflikte. Charakterom činnosti a problémami pri chove sú veľké zoologické záhrady porovnateľné s poľnohospodárskou výrobou. Alternatívne spôsoby hospodárenia v poľnohospodárstve sú obdobné aj pri chove zvierat v ZOO najmä uplatňovaním zásad welfare a prevádzaním rôznych činností, ktoré sú v súlade s ohľaduplným hospodárením (napr. pri príprave krmiva, odstraňovaní a spracovaní odpadu, využívaní dažďovej vody, odpadového tepla ...) [13].

Obr. 11 Návrh nového pavilónu pre vtáctvo - Mandai, Singapur

Pohoda zvierat, podľa prof. Johna Webstera, je určovaná jeho schopnosťou a možnosťami, ako sa vlastným konaním v konkrétnom prostredí vyhnúť utrpeniu a zachovať si kondíciu [14], čo je prirodzenou súčasťou prístupov v ekochove a ekozoológii.

Moderné zoologické záhrady sa snažia o vyššiu úroveň v oblasti welfare, kde tradičných 5 slobôd (zbaviť živočíchov hladu a smädu; nepohodlia; bolesti a choroby; strachu; zabezpečiť možnosť bežného správania) je transformovaných na:

- účinné vykonávanie bežných funkcií a normálne správanie zvierat,
- mať možnosť spravodlivého výberu,
- možnosť kontrolovať priebeh udalostí,
- uplatnenie zážitku z rozmanitosti, eliminovať uniformitu a monotónnosť,
- kvalitu zabezpečiť v komplexnosti.

Vyššie spomínané body je možno dosiahnuť kopírovaním prírody a nie ostatných ZOO, obohatením prevádzky s logickou väzbou priestorov a zabezpečením prirodzených funkcií, zariadením a technológiou, ktorá prispieva variabilite a kvalitnej starostlivosti o zvieratá [15].

.2. TYPOLOGIA_A_SÚČASNÉ_TRENDY_

2.1 Koncepty prevádzky ZOO

Koncept navrhovania modernej ZOO vychádza z „obrátenej“ priority v rámci prevádzky oproti starým konceptom. Ustajnenie zvierat v malých priestoroch, klietkach s minimalizovanými výbehmi a relatívne riadený pohyb človeka – návštevníka po otvorených chodníkoch a priestranstvách sú súčasťou starších konceptov. Tieto sú zamerané na ochranu človeka pred zvieratami tým, že sú zvieratá uzatvárané v priestoroch s minimálnymi možnými rozmermi. Naopak, nové koncepty najmodernejších ZOO a ekozáhrad rešpektujú ochranu zvierat a tvorbu prostredia, ktoré by bolo čo najbližšie k ich prirodzeným podmienkam a také ktoré umožňuje ich spontánne chovanie. Je to jednoznačná paralela s welfare chovom hospodárskych zvierat. Živočichy v ZOO parkoch sú v návrhoch na prvom mieste a pohyb človeka – pozorovateľa sa im prispôsobuje, nie je dominantný a je vedený tak, aby zvieratá nerušil.

Niektoré štúdie zachytili, že nielen pri chove hospodárskych zvierat, ale aj v ZOO sa môžeme stretnúť s negatívnymi reakciami ošetrovateľa na zvieratá, ako je kričanie, bitie, príliš rýchle pohyby či nepredvídateľné spôsoby, ktoré môžu viesť k strachu, k vyhýbaniu sa a k fyziologickým stresovým reakciám. Protipólom sú pozitívne interakcie medzi človekom a zvieratami, patrí sem afiliantné správanie ako zdroj potešenia, pohody pre zvieratá, a ktoré je súčasťou welfare spôsobov [16].

Pri charakteristike ZOO takmer automaticky používame spojenie dobré životné podmienky zvierat. Ide však o široké spektrum problémov a nie je jednoduché ich vyriešiť a udržať na náležitej úrovni. Oblasti dizajnu, veterinárnej medicíny, chovu zvierat, životného prostredia a vzdelávania sú súčasťou tvorby dobrých životných podmienok zvierat. Každá ZOO má svoj vlastný scenár a vie investície do jednotlivých oblastí regulovať [17].

Je žiaduca spolupráca architekta a ďalších odborníkov pri hľadaní aktivít a prevádzkových súčastí zoologickej záhrady, ktoré môžu tvoriť interakciu s architektonickým riešením a prispieť tým ku pohode zvierat a kvalite prostredia. V rámci architektonického riešenia zoologických záhrad je tým determinovaná typológia, prevádzka, forma a výraz objektov. Nové koncepty s welfare chovom logicky ovplyvňujú všetky spomínané oblasti. Priorita blaha zvierat prináša adekvátne navrhovanie priestorov pre zvieratá, kde by mali väčšie pohodlie, priestor na aktivitu a v istom zmysle súkromie. Človek je votrelec, jeho rušivé konanie by malo byť podľa potreby eliminované.

ZOO sú budované okrem účelu ochrany zvierat aj z dôvodu výchovného a edukačného, tento rozmer napĺňajú nielen s možnosťou pozorovať živé zvieratá, ale najmä doplnením o komplexné zážitkové celky s uplatnením tých najmodernejších technológií a elementov (fyzické modely živočíchov, filmy, virtuálne zobrazovania), ktoré môžu byť využité v rámci prehliadky na tematické workshopy a na koncipovanie náučných zážitkových trás.

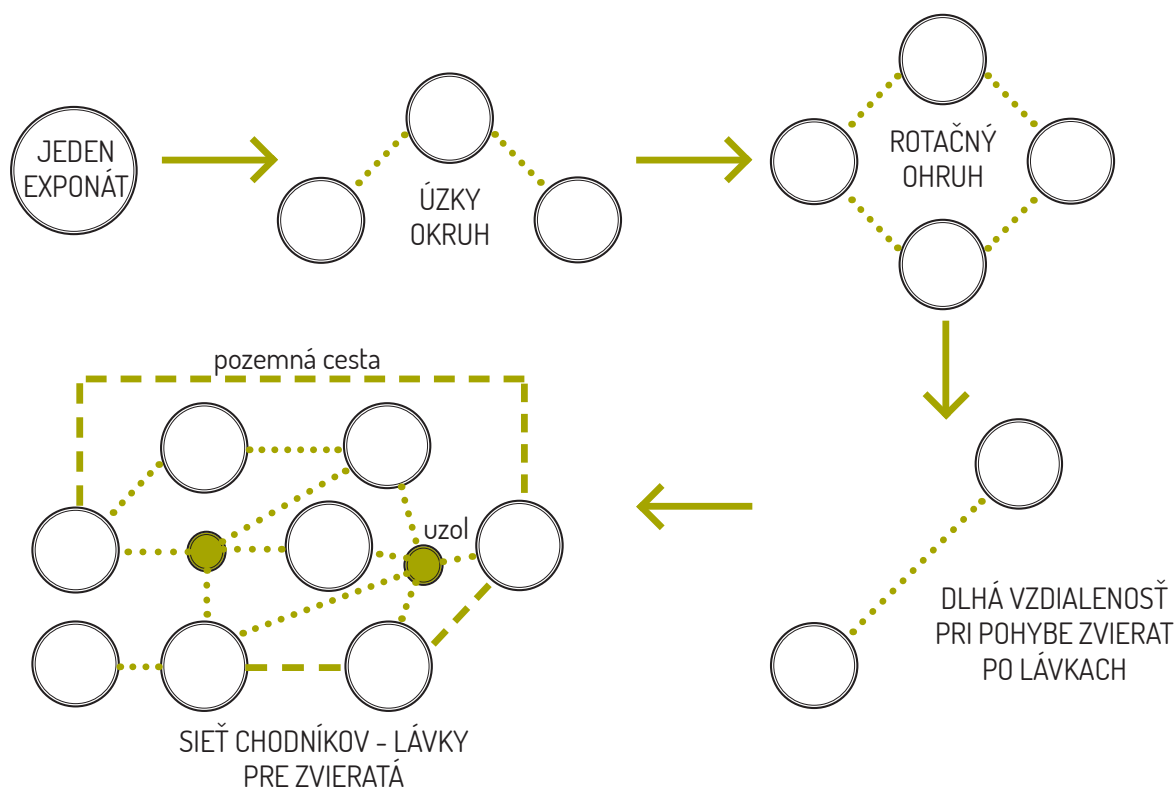
Zmeny v nazeraní na zoologickú záhradu nastali na strane jej prevádzkovateľov, aj zo strany návštevníka. Návštevníci pochopili že ZOO funguje najmä ako genetický rezervoár a pomáha rozmnožovať kriticky ohrozené druhy živočíchov a má ekologický i edukačný rozmer pre laikov, ale aj pre odborníkov. Na druhej strane prevádzky ZOO obohacujú svoje aktivity a služby tak, aby prilákali návštevníkov (tým aj finančné prostriedky). Niekedy stačí zmeniť maličkosť a návštevník má z prehliadky ZOO lepší dojem a zážitok. Napríklad ZOO v Bratislave v posledných rokoch rozšírili o exotickú záhradu, o hmyzí domček a Sedliacky dvor. Kroky urobili aj v žiadanej debarierizácii tak, že v Braillovom písme nainštalovali nové náučné panely a prevádzkujú komentované kŕmenia zvierat [18].

2.2 Koncepty v schémach

Dobry koncept ZOO by mal byť súčasťou „príbehu o ochrane prírody“ hovorí Rick Barongi, bývalý riaditeľ ZOO v Houstone [19].

Taký príbeh píše Jon Coe, (krajinný architekt, študoval na Harvardovej univerzite). So svojim prevratným nápadom ZOO prišiel pri návrhu Zoo360 pre Philadelphiu. Hlavnou ideou bolo viac využívať prostredie, ktoré ZOO ponúka, presne tak ako by zvieratá využívali prostredie v prírode. Nie je potrebné ich zatvárať medzi rovnaké štyri steny, naopak môžu putovať na rôzne miesta v rámci ZOO, čo je prospešné pre duševnú aj fyzickú pohodu. Zvieratá vo voľnej prírode putujú z miesta na miesto a tento systém ponúka Zoo360. Vytvára priestor - trasy na pohyb, uplatňuje rozmanitosť prostredia a umožňuje viac využívať vlastný inštinkt zvierat. Pre návštevníkov vytvára benefit v podobe dynamickej prehliadky a možnosti pozorovať zvieratá pri aktivite a nielen pri ich lenivom oddychu uprostred kletky.

Ďalšou výhodou spomínaného konceptu je, že ak zoologická záhrada nemá k dispozícii veľký priestor na výbehy pre rôzne zvieratá, pri tomto systéme môže spájať viac malých priestorov, a priestory „zdieľať“, napríklad výbeh pre medvede je vhodný aj pre veľké mačkovité šelmy.

Obr. 12 Vývoj siete prepojenia pohybu zvierat po zoologickej záhrade v rôznych úrovniach.

Zaujímavá je myšlienka uzlov, kde sú lokalizované výbehy, koterce, kŕmenie, napájanie, hra a iné aktivity, ktoré sú naviazané na sieť chodníkov a lávkov. Po nich sa zvieratá voľne pohybujú, presun je riadený časovo, aby nedošlo k nežiaducim stretom. Sú možnosti prepájať susedné pavilóny či koterce vystavovaných jedincov alebo vytvárať úrovňový okruh na menšie vzdialenosti. Mimoúrovňové prepojenie je vhodné pri dlhších vzdialenostiach, kde môže vzniknúť relatívne hustá sieť línií. Takto vytvorené trasy pohybu podľa J. Coe pripomínajú línie metra [20].

Kvalitný koncept tlmočí dobrú architektúru, koncept je prezentovaný dobrou schémou, schéma definuje podstatu prevádzky. V architektonickej tvorbe a v urbanizme má schematické zobrazovanie nezastupiteľné miesto. V nasledujúcich schémach a typologických diagramoch sú zobrazené princípy moderného welfare vyžadovaného v konceptoch ZOO.

I. Kontakt človeka so zvieratom

- zvierat je na prvom mieste
- pozorovanie zvierat bez narúšania ich prirodzeného prostredia

II. Udržateľný spôsob: chov ohrozených druhov

- vytváranie prirodzených biotopov
- prezentácia rôznorodej fauny a flóry

III. ZOO bez bariér: kompatibilné prostredie - návštevník / príroda

- univerzálny dizajn
- bezbariérové trasy a budovy - prístupné pre všetkých

IV. Ohľaduplný koncept architektúry

- integrácia objektov do krajiny
- nenápadné jednoduché budovy - nenáročné na údržbu

Obr. 13 Grafické zobrazenie základných konceptov ZOO

2.3 Typologické schémy prevádzok v ZOO

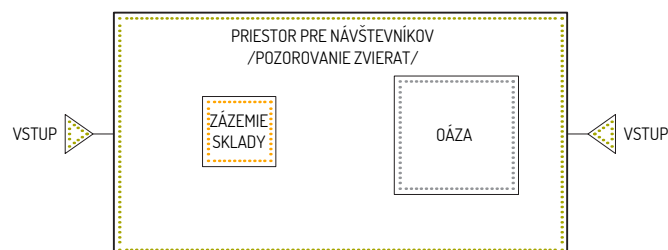
2.3.1 Chov vybraných druhov zvierat

Rôzne moderné koncepty využívajú voliéry, pavilóny a ich usporiadanie je v rámci ZOO výrazne determinované delením prevádzky na jednotlivé zóny, ktoré sú určené:

- pre zvieratá (kde má prístup ošetrovateľ a zásobovanie),
- pre návštevníkov (bez kontaktu so zvieratami),
- ako zmiešané zóny (kontaktné).

Chov a starostlivosť o konkrétne druhy zvierat majú svoje špecifiká a detaily, ktoré je nevyhnutné zohľadniť v skladbe a dimenzovaní priestorov.

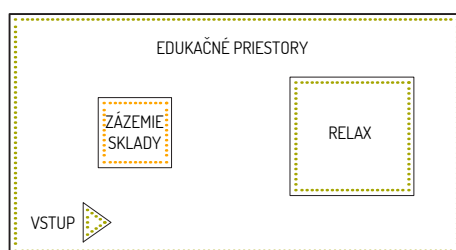
MOTÝLE

Obr. 14 Oáza pre motýle

I.NP

- nástupné podlažie, plynulý pohyb návštevníkov
- zvieratá umiestnené v oáze - celoročne udržiavané klimatické podmienky
- priamy kontakt návštevníka so zvierateľom

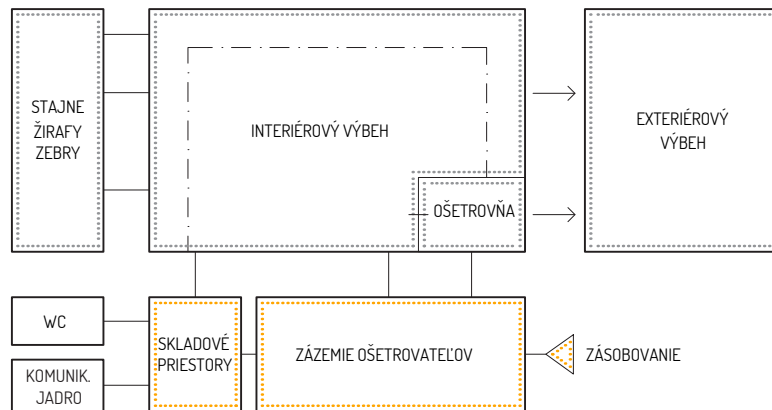

Obr. 15 Oáza pre motýle, edukačná časť

I.PP

- podlažie pod úrovňou terénu
- výstavné, edukačné priestory
- relax - rozptylový priestor

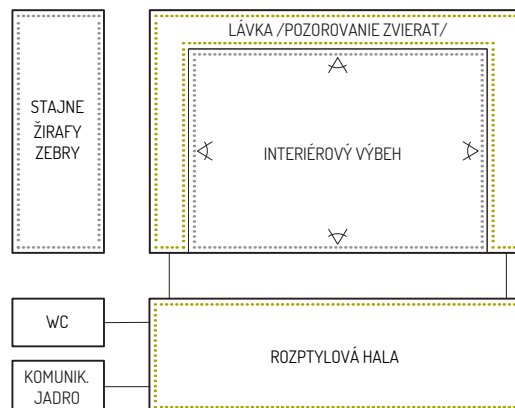
_ ŽIRAFY

Obr. 16 Rozloženie funkcií pavilónu pre žirafy

I.NP

- podlažie vyhradené pre pobyt zvierat
- nerušené priestory pohybom návštevníkov
- priame prepojenie zamestnancov na exteriérový aj interiérový výbeh [21]

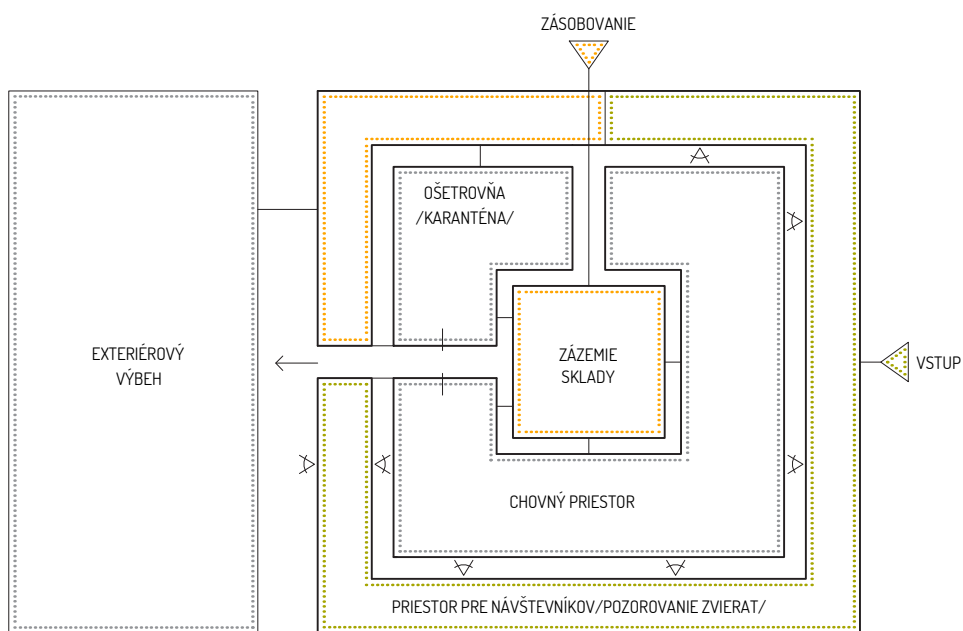

Obr. 17 Pavilón pre žirafy, priestor návštevníkov

II.NP

- podlažie vyhradené pre pohyb návštevníkov
- bezprostredné pozorovanie zvierat
- bezbariérové prostredie s vybavenosťou
- dostatočná rozptylová plocha

ŠELMY

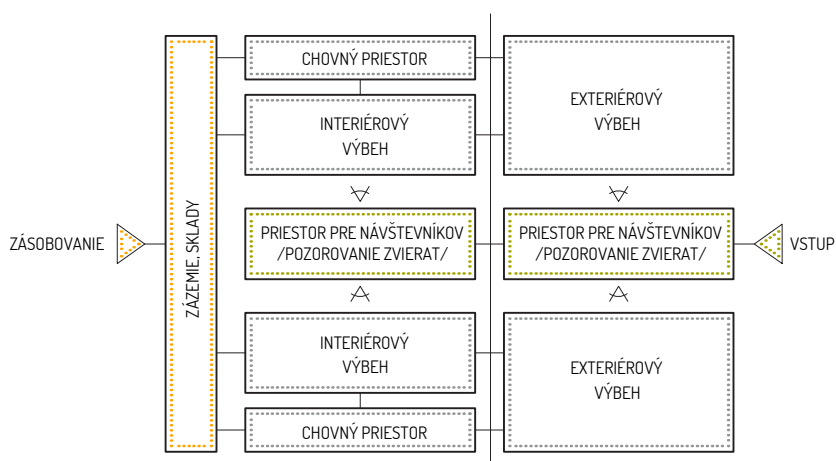

Obr. 18 Pavilón pre šelmy

I.NP

- okruhovú rozloženie prevádzok
- centrálne umiestnenie zázemia s priamym kontaktom na chovný priestor
- možnosť pozorovať zvieratá z rôznych uhlov - v interiéri aj v exteriéri

NOSOROŽCE

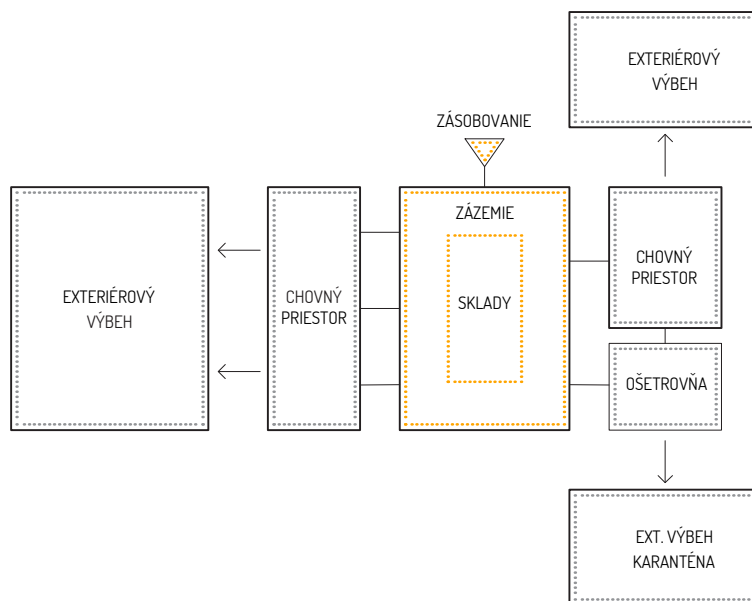

Obr. 19 Výbeh nosorožcov

I.NP

- pohyb návštevníkov v centrálnej časti
- prelom medzi exteriérom a interiériom
- možnosť oddelenia zvierat na samostatné skupiny
- rozdielna prevádzka medzi ročnými obdobiami
- v zime vyhrievane priestory + bazén

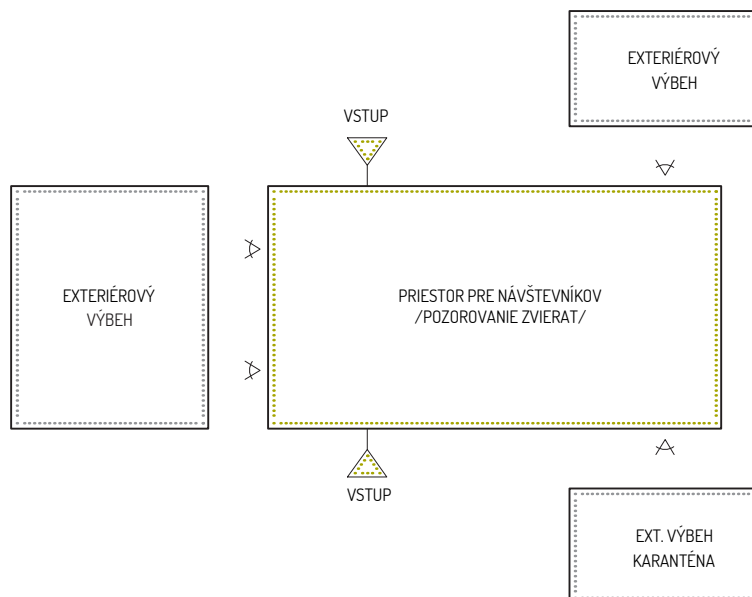
_ MEDVEDE

Obr. 20 Výbeh a chovný priestor pre medvede

I.NP

- podlažie vyhradené pre pobyt zvierat
- zázemie zamestnancov a chovné priestory umiestnené pod zemou "jaskyňa"
- chovné priestory prepojené s rozsiahlymi exteriérovými výbehmi

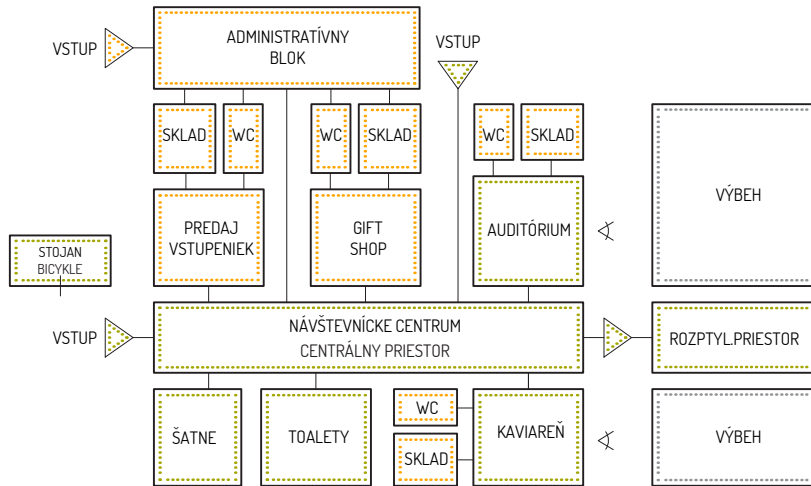

Obr. 21 Priestor návštevníkov - výbeh pre medvede

II.NP

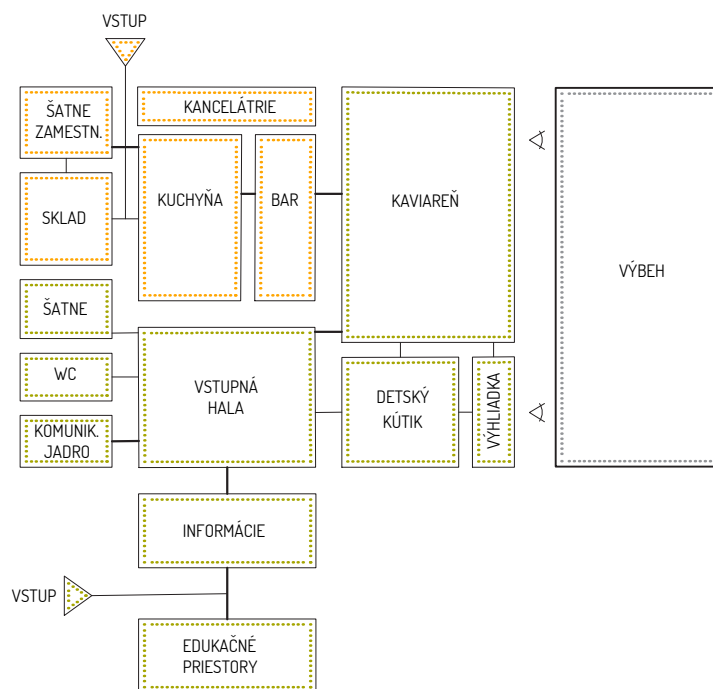
- podlažie vyhradené pre pohyb návštevníkov
- bezprostredné pozorovanie zvierat
- bezbariérové prostredie s vybavenosťou
- dostatočná rozptylová plocha

2.3.2 Návštevnícke centrum

Obr. 22 Príklad 1 – dispozičný diagram vstupných priestorov návštevníckeho centra

- nástupné podlažie, plynulý pohyb návštevníkov
- jasná orientácia, plynulé prechody, rozptylové priestory
- rovnomerné rozloženie priestorov pre návštevníkov a zamestnancov
- prepojenie s exteriérom – kontakt na výbehy
- hlavné funkcie - predaj vstupeniek, administratívny blok, informácie, hygienické zariadenia
- doplnkové funkcie - edukácia, kaviareň, suveníry kaviareň - kuchyňa, detský kútik, šatne, vyhliadka

Obr. 23 Príklad 2 – dispozičný diagram vstupných priestorov návštevníckeho centra

.3. ARCHITEKTÚRA_MODERNEJ_ZOO_

3.1 ZOO vo svete

Skvelým návodom na tvorbu architektúry zoologickej záhrady je zmýšľanie architekta P. Zumthora tvorcu ikonických, minimalistických stavieb. Inšpirujúci je návrh Serpentine Gallery Pavilion nevyzdvihuje vlastný architektonický výraz, netvorí obraz krajiny, ale prvoradé je prezentovanie flóry. Návrh pavilónu je o prírodných prvkoch nie kvôli aranžovaniu rastlín [22]. A to je ukážkový prístup aj pre moderné koncepty eko ZOO. Návrh má predstaviť zvieratá, architektúra je pri tejto filozofii doplnkom, ale nie podradnou „búdou“.

Častým javom sú rekonštrukcie, revitalizácie a obnovy ZOO. Dobrým príkladom je Taronga Park ZOO v Sydney, kde architekti pri obnove ZOO vytvorili obohacujúce prostredie pre ľudí, rastliny, zvieratá a nadviazali na veľký potenciál lokality (týkajúci sa fauny, flóry, geológie a historickej architektúry) [23].

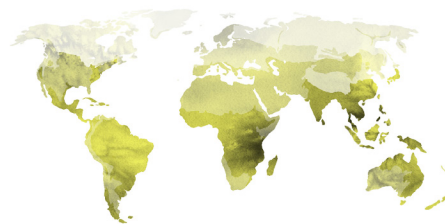
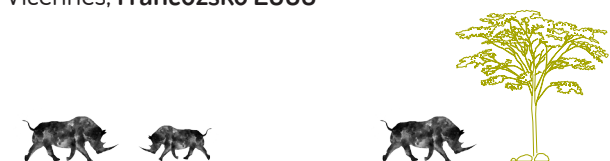
Modernú ZOO ďalej prezentuje krátka charakteristika, analýza konceptov a schémy troch vybraných moderných ZOO zo sveta (Francúzsko, Fínsko, Rusko) poukazujú na rôzne prístupy, na široké možnosti v tvorbe a variabilitu výrazu.

Obr. 24 Taronga park ZOO, Sydney (Architekti: BVN Architecture 2011)

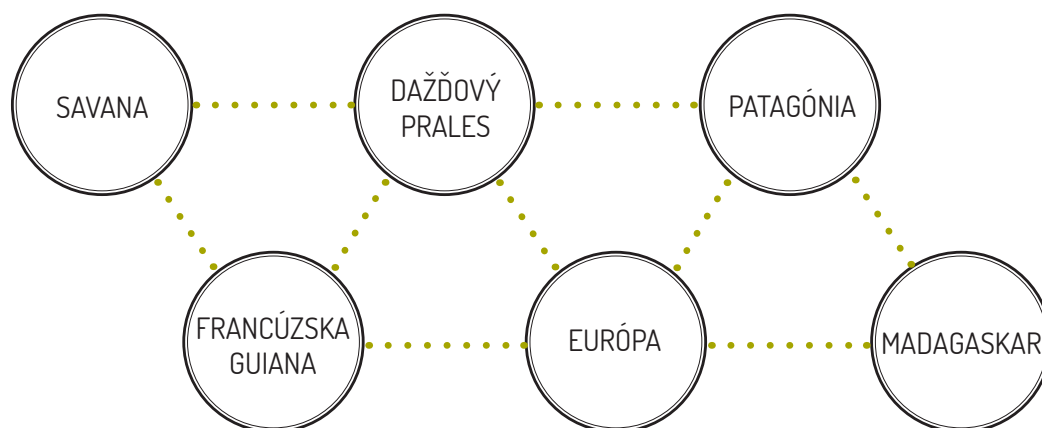
ZOO DE VINCENNES RENOVATION_

Vicennes, Francúzsko 2006

Chov ohrozených druhov

- vytváranie prirodzených biotopov
- prezentácia rôznorodnej fauny aj flóry

Obr. 26 Rozloženie zoologickej záhrady na šesť biozón

"Nové tvary sa miešajú v krajine, aby prelomili formálne bariéry parku medzi návštevníkmi a exponátmi." History of Zoos, Lydia Kallipoliti (3)

Obr. 27 ZOO DE VINCENNES RENOVATION, obrázky od TN Plus Landscape Architects & Beckmann N'Thepe

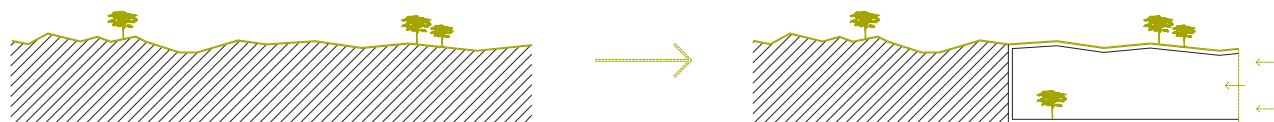
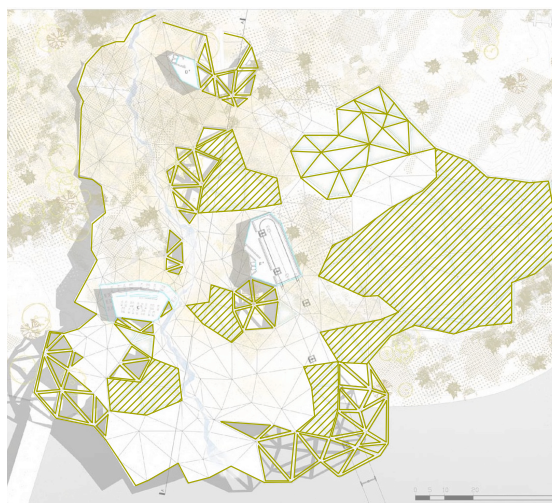
ZOO DE VIN KORKEASAARI ZOO REHABILITATION

CENNES RENOVATION_ Helsinky, Fínsko 2008

Koncept architektúry

- integrácia objektov do krajiny
- nenápadné jednoduché budovy - nenáročné na údržbu

Obr. 28 Koncept, ktorý kopíruje územie, zachováva charakter terénu

“Rehabilitácia zoologického ostrova Korkessari vychádza z architektonických intervencií, ktoré sú sústredené na to, aby sa ostrov stal opäť nespútaný, tajomný a park / záhrada sa po revitalizácii premenila na obľúbené a zároveň vznešené miesto. Architektúra tu mizne v prospech riadenej geografickej morfológie a oživuje susediacu krajinu.”

(3)

Obr. 29 Obnova zoologickej záhrady Korkessari - Architekti Beckmann N'Thepe, spolupr. TN Plus Landscape Architects

PRIMORSKIY ZOOLOGICAL PARK_

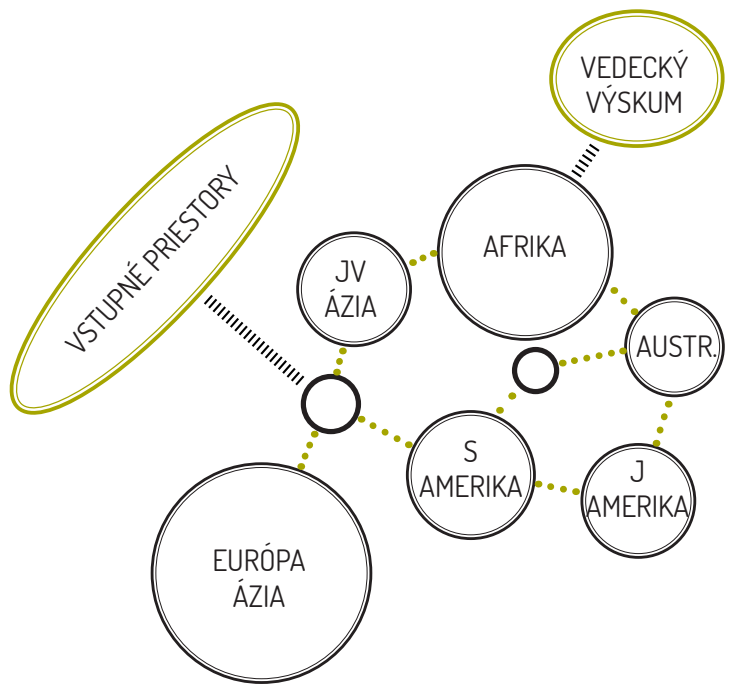
Saint Peterburg, Rusko 2011

Kompatibilné prostredie

- návštevník /príroda/zamestnanci
- univerzálny dizajn
- bezbariérové trasy,budovy - prístupné pre všetkých

Zoologická záhrada (ako sféra činnosti, určitého záujmu a vymedzený priestor) je vnímaná ako metafora pre dejiny ľudstva, hlboké spojenie medzi človekom a jeho prostredím a väzba medzi ním a inými živočíchmi.

Obr. 30 Schéma prepojenia prostredí_ ľudia a zvieratá

„Samotné pozadie zoologického parku vyvoláva povinné rešpektovanie týchto hodnôt ... Napriek tomu, že sa jedná o umelecky zrekonštruovanú rekreačnú oblasť, Primorskiy park je predovšetkým nástroj vzdelávania, ktorý umožňuje každému z nás lepšie pochopiť našu vlastnú históriu, a tiež výskumné centrum, ktoré pomáha chrániť našu Zem“.

(3)

Obr. 31 Petrohrad, návrh novej zoologickej záhrady, rozšírený na 300 hektárov

3.2 Význam dizajn manuálu pre modernú ZOO

Prečo je potrebný dizajn manuál aj pre ZOO, keď má jasnú identitu a sama o sebe je magnetom? V súčasnosti majú spoločnosti strategicky prepracované systémy PR a logo na plagáte s webovou stránkou nestačí. Zvýraznenie identity, jednotný celkový výraz a dojem z firmy, či spoločnosti je niečo oveľa dôležitejšie ako iba zaujať. Cieľom je odlišiť sa od konkurencie, prezentovať sa v čo najlepšom svetle [24]. Dôvodom je zarezonovať a osloviť verejnosť a potenciálneho návštevníka. Zároveň, ak sa návštevník priláka, nie je ho možné sklamať. Tým, by sme o neho a prípadne ďalšiu generáciu prišli.

Preto aj ZOO potrebuje plán vizuálu, rovnako ako potrebuje koncept svojho rozvoja. Náčrt dizajn manuálu vytvára grafik, ale nie je nezvyčajné, ak túto úlohu rieši architekt. Z histórie možno spomenúť Petra Behrensa, ktorý pre spoločnosť AEG (od roku 1907) spracoval dizajn manuál v celej šírke. Vyjadroval sa k vzájomnému prepojeniu dizajnu a výroby. Vytvoril manuál pre architektúru, interiérové prvky, logo, grafický dizajn. V rámci dizajnu prvkov sa snažil o kvalitu z formálneho aj funkčného hľadiska. Podmienkou hodnotného návrhu nie je iba práca návrhára, ale dobrá spolupráca autora s vedením firmy a tímom [25]. Firemná identita je cieľavedome vytváraný koncept vnútornej štruktúry, fungovania a prezentácie podniku. Je to strategicky naplánovaná predstava, vychádzajúca z podnikovej filozofie, je „chápaním seba samej“ [26,27]. Nie je vôbec dôležité či hovoríme o výrobnom podniku, neproduktívnom biznise, alebo o ZOO, dobrý dojem zo spoločnosti je podstatný pre všetkých.

Na prvom mieste v návrhu dizajn manuálu stojí jednota výrazu a voľba formy repetície, ktorá nesmie unavovať. Jednotný výraz možno dosiahnuť v materiálovom a tvarovom riešení od grafiky až po objekty. Aj keď sa ZOO logicky vyvíja postupne po etapách, ktoré zanechávajú vlastnú výrazovú stopu najmä ak nejde o dočasné stavby, jednotná línia musí byť zreteľná. Z hľadiska psychologického, návštevník pri nenásilnom a jednotnom dizajne vníma to, kvôli čomu do ZOO prišiel. Musí ľahko, bez veľkých rušivých momentov, prechádzať z miesta na miesto, z objektu do objektu, musí byť upozornený na akcenty, na vystavované vzácne exempláre, ktoré sú prioritou pre ZOO.

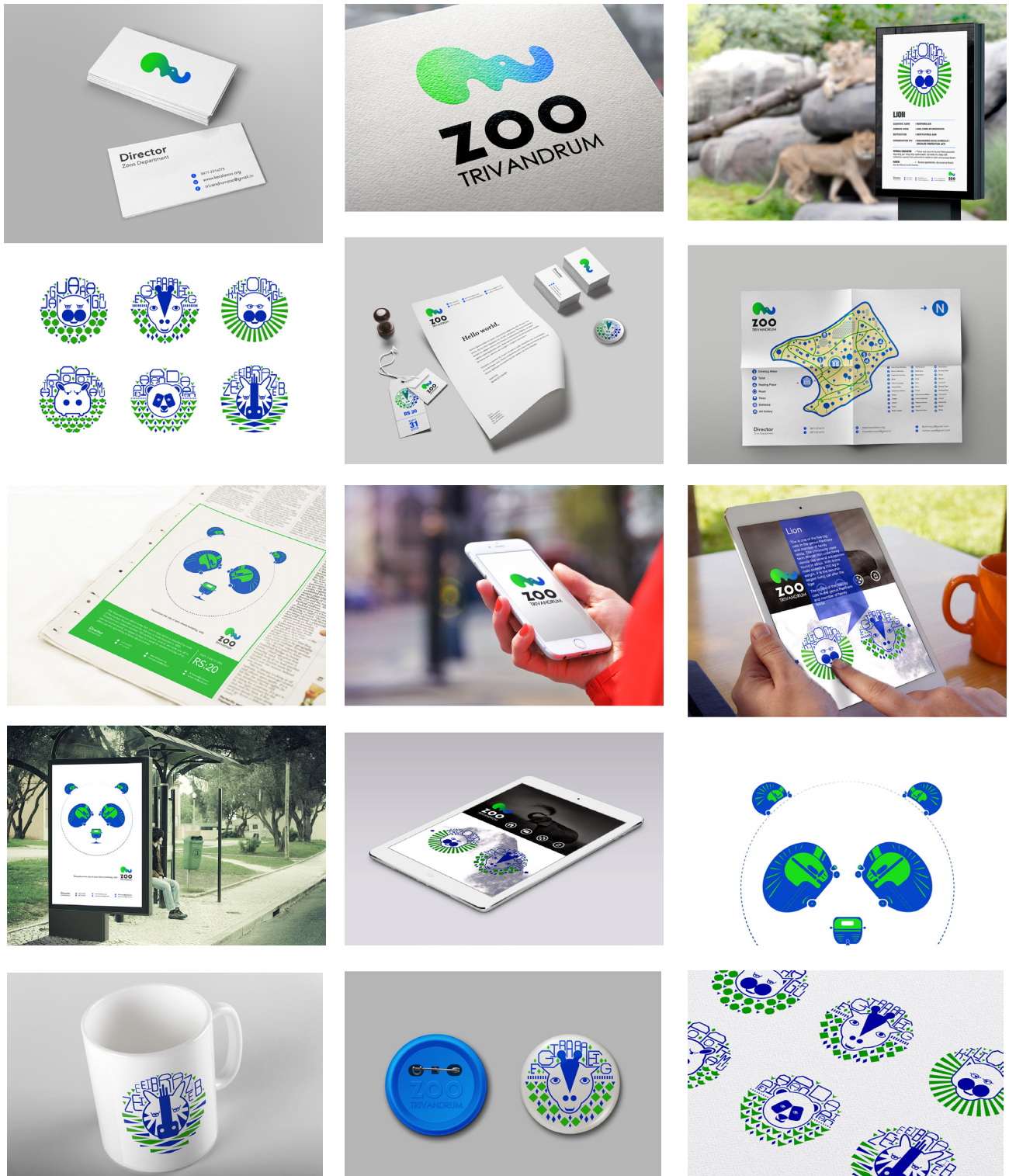
Druhý dôležitý bod je kreativita, nápaditosť, ktorá nadväzuje na ideu, širší kontext a špecifiká danej ZOO. Bohatá ponuka ZOO z hľadiska vystavovaných živočíchov a ďalších aktivít vyžaduje dôvtipné, originálne, výstižné a nekomplikované transformácie do dizajnu. Základné štandardy pri tvorbe dizajn manuálu sú:

- typografický balík – logo, písmo, motivačný slogan,
- grafický balík: farba, grafické motívy, piktogramy, grafika propagačnej tlače,
- predmetový, objektový balík: drobná architektúra a reklamné predmety s použitím danej grafiky, farby, materiálu.

Inšpiratívne ukážky dizajn manuálu zo ZOO Trivandrum a San Diego na nasledujúcich stranách (obr. č. 32–33) pútajú pozornosť transformáciou prvkov fauny do piktogramov, sviežou symbolikou farieb a variantmi reklamných predmetov. Sú dôkazom dôležitosti príručky pre bližšie definovanie výrazu, pre propagáciu, zviditeľnenie a výchovu k estetike.

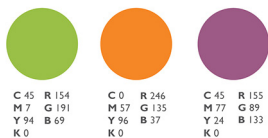
3.2.1 Dizajn manuál _ inšpirácie

Trivandrum ZOO

Obr. 32 Ukážka z dizajn manuálu Trivandrum ZOO

San Diego ZOO

Aa

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

Aa

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
1234567890

Obr. 33 Ukážka z dizajn manuálu San Diego ZOO

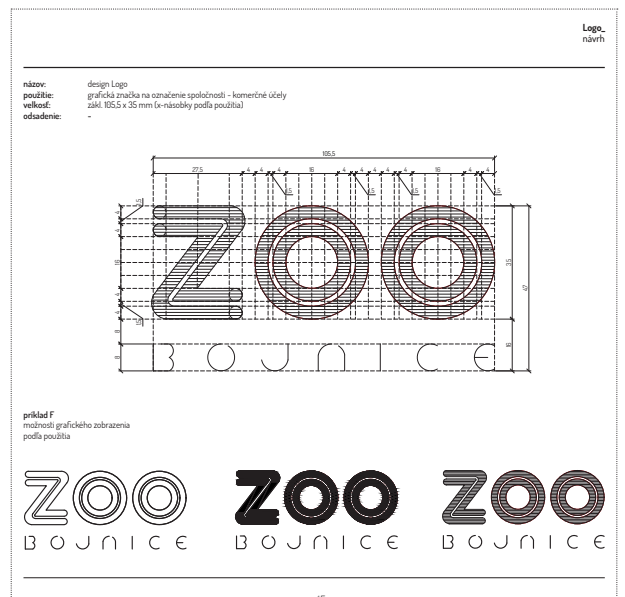
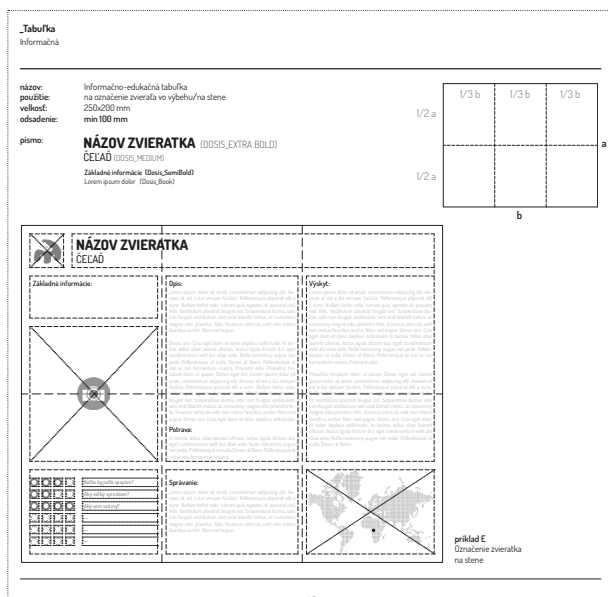
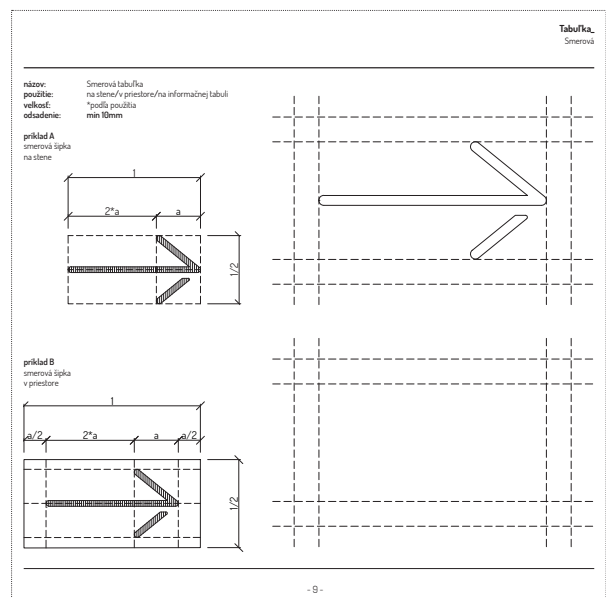
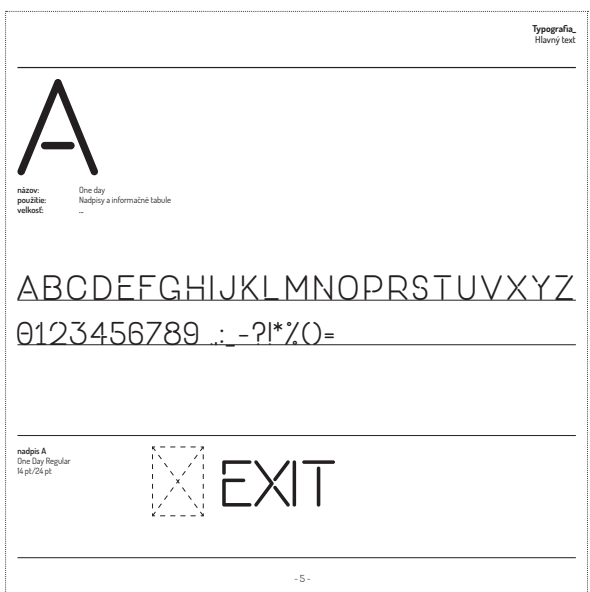
3.2.2 Dizajn manuál _ Bojnice

V navrhnutom design manuáli pre ZOO Bojnice sú rozpracované spomínané štandardné balíky. Ich forma nie je náhodná, ale vychádza z konceptu a architektonického výrazu zoologickej záhrady. S manuálom sa možno pohybovať v troch kategóriách :

1. GRAFIKA

_zjednocuje prvky využívané v typografii zoologickej záhrady

_určuje logo, spôsob tvorby smerových a informačných tabúl, farebnú škálu plošnej grafiky a prvkov ZOO.

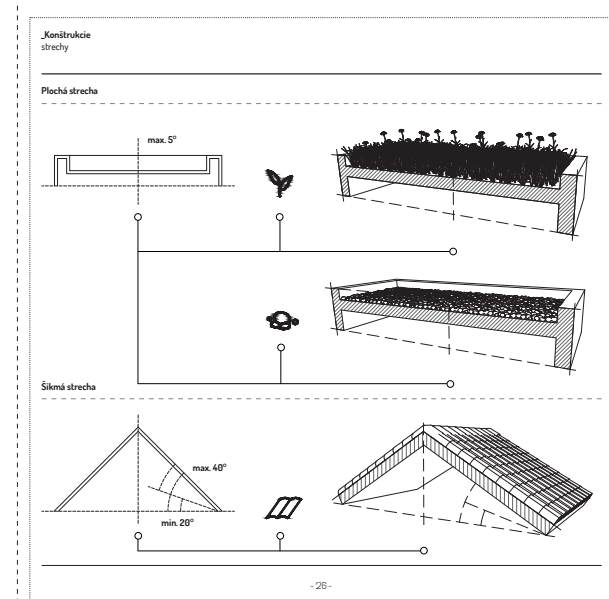
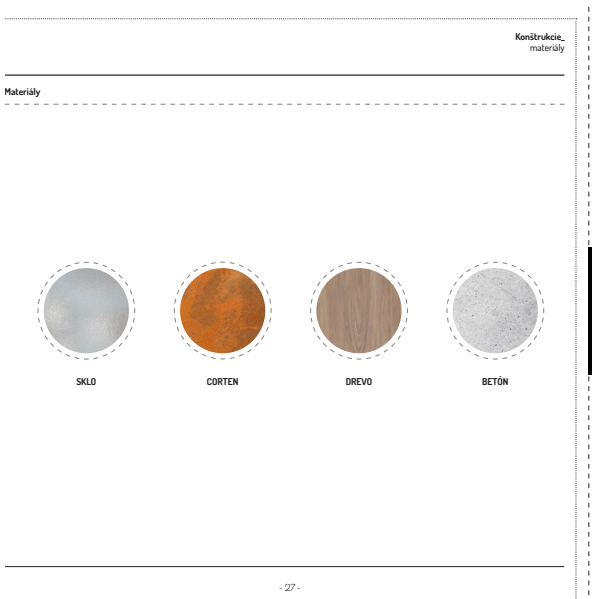
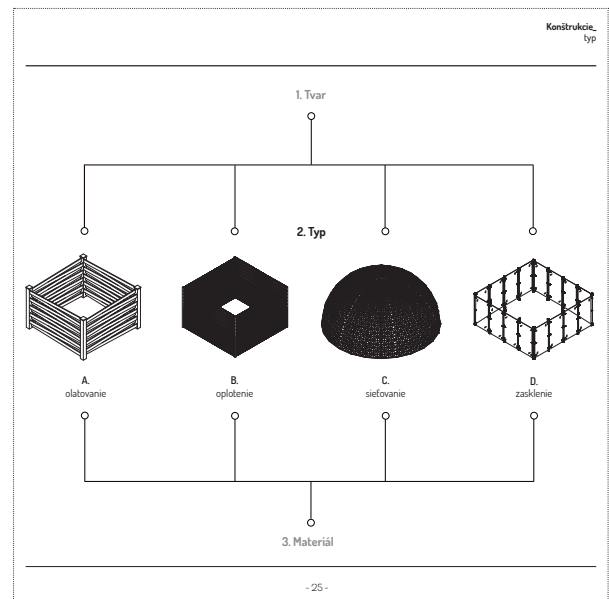
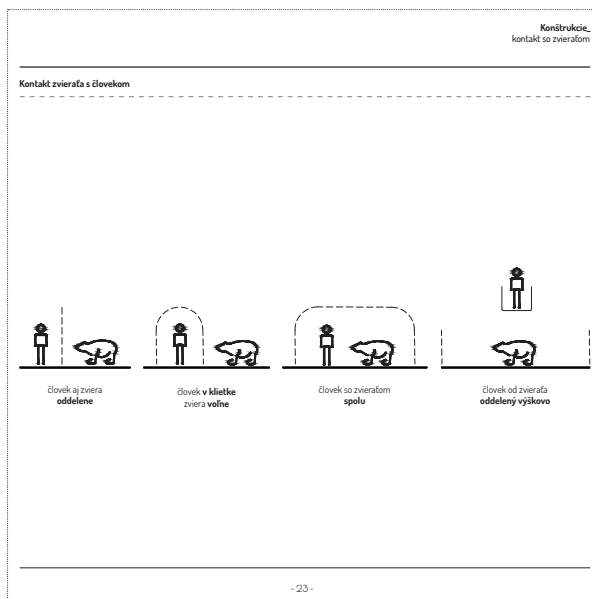

Obr. 34 Grafický návrh dizajn manuálu pre Národnú ZOO Bojnice

2. OBJEKTY

Zámerom bolo nenápadne „ľahať“ vodiacu vizuálnu líniu (plošnú a tvarovú) celou ZOO. Nepriamo je táto kategória dizajn manuálu ovplyvnená spôsobmi chovu, zvoleným kontaktom človeka a zvieratá. Pre menšie objekty sú z toho dôvodu určené:

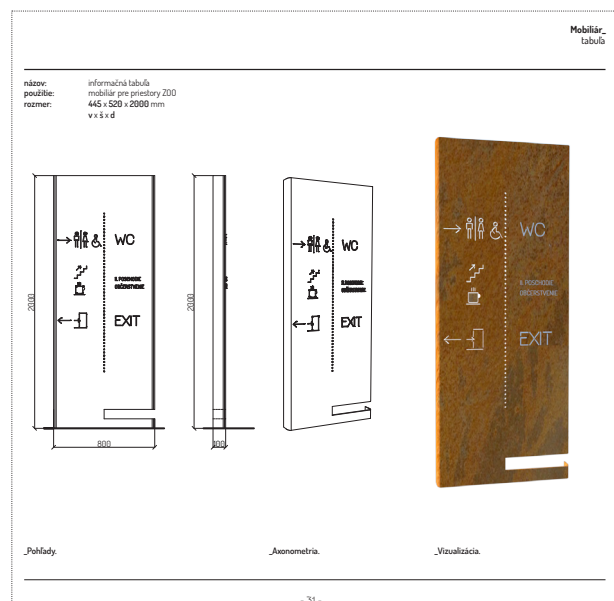
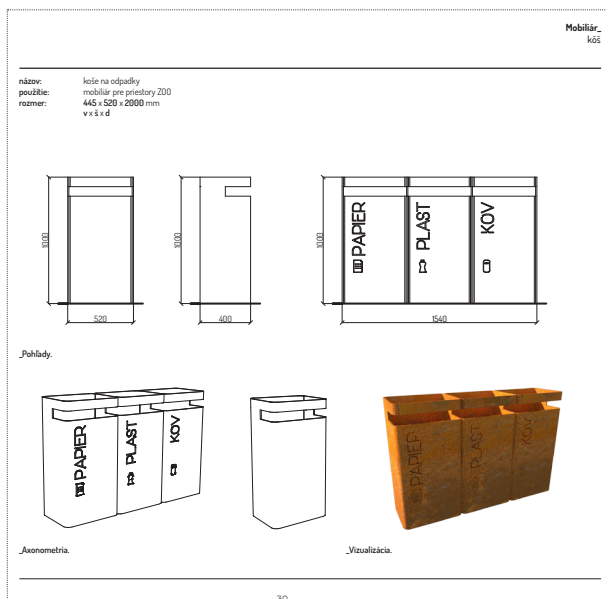
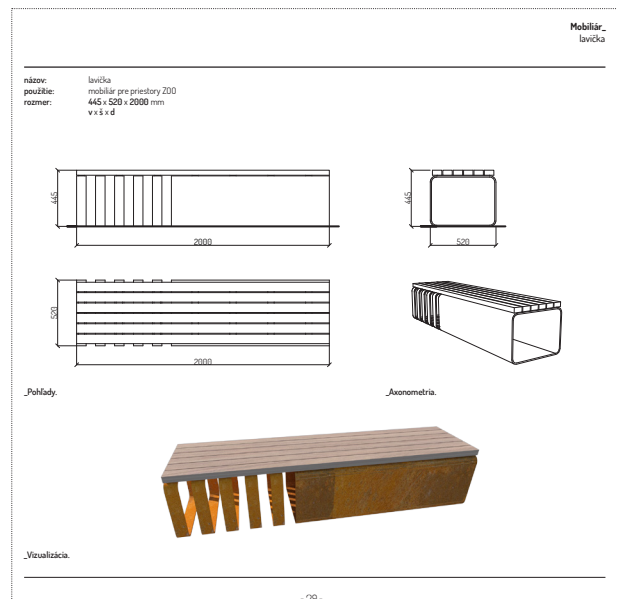
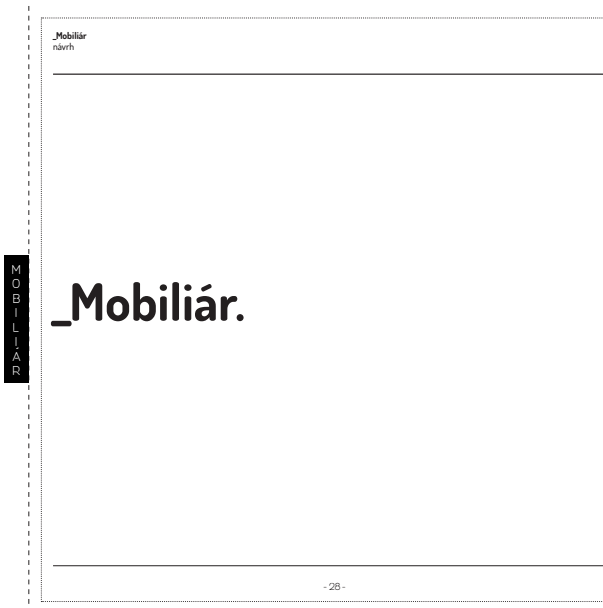
- _materiály,
- _základné tvarové riešenie a typ konštrukcií oplotenia a pavilónov pre zvieratá,
- _architektonické výrazové prvky použité pri stavbe nových alebo rekonštruovaných objektov.

Obr. 35 Grafický návrh dizajn manuálu pre Národnú ZOO Bojnice

3. MOBILIÁR

Kategória drobných prvkov dopĺňa, oživuje a obohacuje priestory ZOO. Určí sa v nej:
 _návrh druhov mobiliáru, ktoré budú vhodné pre zoologickú záhradu,
 _jednotný materiál a výraz prvkov a detailov.

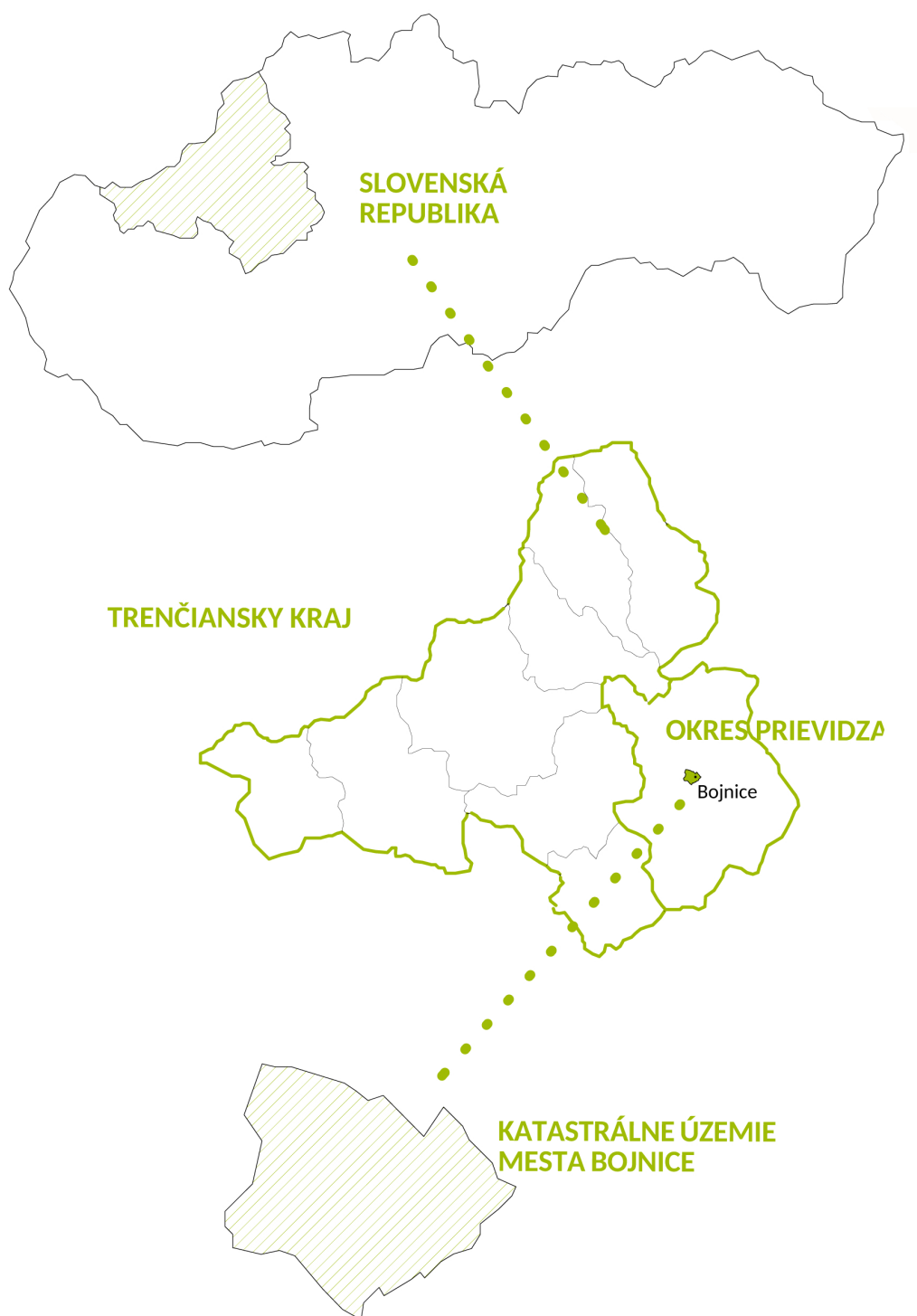
Obr. 36 Grafický návrh dizajn manálu pre Národnú ZOO Bojnice

.4. NÁRODNÁ_ZOOLOGICKÁ_ZÁHRADA_BOJNICE_

4.1 Mesto Bojnice

Lokalizácia mesta Bojnice v rámci SR

Obr. 37 Lokalizácia Zoologickej záhrady Bojnice

Mesto Bojnice

Pamiatkovo chránené objekty

Bojnický Zámok

Kúpeľný dom Mier

Meštiansky dom. Hurbanovo nám.

Meštiansky dom. Hurbanovo nám.

Obr. 38 Pamiatkovo chránené objekty mesta Bojnice

Hranica pamiatkovej zóny

Obr. 39 Hranica pamiatkovej zóny mesto Bojnice

4.1.1 Vývoj mesta

Bojnice patria medzi lokality s najstarším paleolitickým osídlením na Slovensku. Podľa súčasného stavu poznania, sa prví ľudia v meste usadili už v rissko – würmskej medziľadovej dobe (asi pred 100 000 rokmi) na mieste dnešného zámku. Neskôršie osídlenie poznáme z okolia Prepoštskej jaskyne.

Posunieme sa veľkým skokom k Bojnickému hradu, s ktorým sú dejiny mesta spojené, a ktorý má svoje miesto pri formovaní ZOO, hoci až na začiatku 20. storočia. Už v prvej písomnej zmienke o Bojniciach, v listine zoborského opátstva z roku 1113, sa spomína bojnické podhradie „de suburbanis Baimoz...“, čím sa hrad stal najstaršou historicky doloženou stavebnou pamiatkou Bojníc. Rozvoju Bojníc pomohlo získanie privilégií. Výsady mesta Bojniciam udelil kráľ Ľudovít I. v roku 1366. Okrem mestských slobôd potvrdil právo na jatku, mlyn, kúpele a neskôr i jarmočné právo. Výsady prispeli k rozvoju remesiel i obchodu, posilnil sa význam Bojníc v hospodárskom a politickom živote [28].

Vojenské konflikty v 16. a 17. storočí priniesli Bojnčanom mnoho utrpenia. Hrozba tureckého nebezpečenstva a stavovské vojny vyžadovali obohnať mesto hradbami kvôli jeho lepšej ochrane. Opevňovacie práce Bojníc začali za Turzovcov a pokračovali za Pálffyovcov, ktorí namiesto drevených palisád v roku 1663 vybudovali systém kamennej fortifikácie.

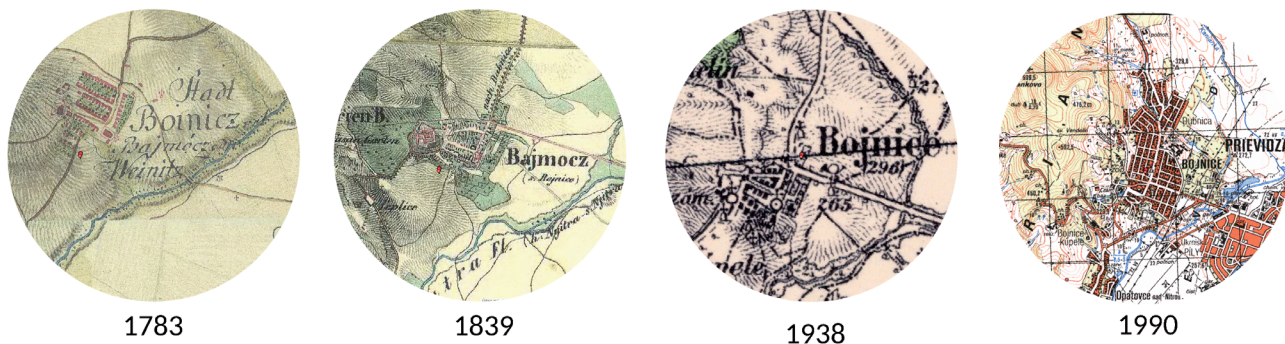
Dekadentné vplyvy a pustošenie boli len jednou stránkou života mesta. V etapách ekonomickej prosperity sa rozširovalo poľnohospodárstvo a dôležitým bol nárast remeselnej výroby a rozmach obchodu. K ich oživeniu došlo v 17. storočí, keď hornou Nitrou viedla poštová i obchodná cesta z Viedne cez Krakov až do Sedmohradska. Bojnice boli od roku 1613 až do roku 1823 jednou z poštových staníc. S rozmachom hospodárstva sa organizoval cechový systém v meste (prvý cech utvorili ševci v roku 1653) [28].

Neskorší úpadok mesta a zaostávanie vo vývine súviselo s poklesom úrovne remeselnej výroby i počtom remeselníkov po narastaní manufaktúr, čo pretrvávalo aj po zrušení poddanstva v roku 1848. Bojnice zostali hospodárskym, administratívnym a vojenským centrom hornej Nitry i sídlom okresu do roku 1872.

V novodobých dejinách dostali Bojnice štatút mesta v roku 1966 a k jeho postaveniu významného strediska Slovenska z hľadiska kúpeľníctva a cestovného ruchu prispievajú nielen prírodné danosti a zaujímavé pamätihodnosti, ale i množstvo kultúrnych, športových a turistických aktivít, kde si našla miesto aj zoológická záhrada [21].

Prepojenie zoológickej záhrady a Bojnického zámku sa realizovalo vďaka využitaniu veľkého skleníka. Väzba záhrady a zámku sú dokumentované aj prostredníctvom hradnej priekopy. Je zaznamenané, že prvé zviera, ktoré tu žilo je legendárny diviak Mišo, doklady a fotografie hovoria aj o jeleňovi Palovi. Tieto údaje sú datované do 30. – 40. rokov dvadsiateho storočia [29].

Na obrázku č. 39, je naznačený priestorový kontext ZOO s hradom a pamiatkovou zónou.

Obr. 40 Historický vývoj zástavby územia mesta Bojnice

Modelové zobrazenie architektonického a urbanistického vývoja mesta

Obr. 41 Vizualizácia mesta Bojnice r. 1642

- _ Bojnice v roku 1642
- _ zámok + podhradie
- _ Výskum: PhDr. Marián Žabenský, Phd
- _ 3D Model: Ing. arch. Ľuboš Žabenský [28]

Obr. 42 Vizualizácia mesta Bojnice r. 1845

- _ Bojnice v roku 1845
- _ zámok + podhradie
- _ Výskum: PhDr. Marián Žabenský, Phd
- _ 3D Model: Ing. arch. Miroslav Kozár [28]

4.2 Vznik a charakteristika ZOO

Národná zoológická záhrada Bojnice (iné názvy: Národná ZOO Bojnice, Bojnická zoológická záhrada, National Zoological Garden Bojnice) je najstaršou a podľa štatistík najnavštevovanejšou zoológickou záhradou na Slovensku. Pre verejnosť bola otvorená 1. apríla 1955. Jej súčasná rozloha je 41 hektárov, z čoho viac ako polovicu tvorí expozičná časť. Areál ZOO sa nachádza v rekreačnom prostredí kúpeľného mesta Bojnice. Národná ZOO Bojnice je jedinou štátnou zoológickou záhradou na Slovensku, jej zriaďovateľom je Ministerstvo životného prostredia SR. V rámci svojich aktivít vystavuje živé exponáty, chová ohrozené druhy zvierat, výchovne a edukačne vplýva na verejnosť v oblasti životného prostredia a ochrany biodiverzity, spravuje národné záchytné centrum pre zhabané a zaistené živočích, kde odborní pracovníci aktívne spolupracujú s orgánmi CITES či Štátnou ochranou prírody. Zabezpečuje trvalú starostlivosť o hendikepované živočích v rámci prevádzky rehabilitačnej stanice pre zranené vzácne živočích z prírody a v neposlednom rade poskytuje návštevníkom relax a oddych [30].

Významné postavenie Národnej ZOO Bojnice potvrdzuje fakt, že je riadnym členom v dôležitých medzinárodných organizáciách: WAZA (Svetová asociácia zoológických záhrad a akvárií), EAZA (Európska asociácia zoológických záhrad a akvárií), UCSZOO (Únia českých a slovenských zoológických záhrad), WAPCA (Združenie pre ochranu západoafrických primátov), EEKMA (Európska asociácia ošetrovateľov a manažérov chovu slonov) IZE (Medzinárodná asociácia ZOO vzdelávacích pracovníkov), a Species360 (Medzinárodná databáza zvierat chovaných v ZOO). Nezanedbateľné sú aktivity vo výskume a pri ochrane zvierat v ich prirodzenom prostredí s poprednými domácimi aj zahraničnými inštitúciami [30].

Mnohostranné členstvá sú dôkazom kvalít ZOO a snahy zachytiť i zotrvať pri najmodernejších trendoch v tejto sfére. K tomuto faktu sa pridáva veľký podiel na ochrane prírody. V rámci ochrany európskej fauny Národná zoológická záhrada Bojnice dlhodobo spolupracuje na viacerých projektoch záchrany ohrozených druhov živočíchov na Slovensku ako aj v zahraničí. K najvýznamnejším patrí spolupráca s Tatranským národným parkom pri výskume kamzíka tatranského, neúnavná je spolupráca pri výskume rysa karpatského na Slovensku. Súčasťou tohto projektu je v poslednom období úspešná rehabilitácia jedincov a ich následná reintrodukcia (opakované vysadenie živočicha do ekosystému).

Na ilustráciu možno uviesť, že okrem národných záchranných aktivít sa ZOO podieľa aj na udržaní ohrozených druhov svetovej fauny, podporila tak reintrodukciiu v prírode vyhynutého bažanta Edwardsovho. Významná je tiež dlhoročná podpora činnosti združenia pre ochranu západoafrických primátov – WAPCA (West African Primate Conservation Action). K najdôležitejším zvieracím reprezentantom tohto projektu je kriticky ohrozený mačiak Rolowayov [30].

4.3 Návraty do prírody- novodobá Noemova archa

Obraz biblickej Archy Noemovej si Národná ZOO Bojnice nevybrala náhodne. Paralela Bojnickej ZOO a Archy Noemovej vychádza z aktivít a poslania zoolologickej záhrady „brať na svoju palubu posádku“ z druhov zvierat, ktoré sa dostali na okraj svojej existencie, čo zapríčinil človek a jeho činnosti. Je našou morálnou povinnosťou pomôcť ohrozeným zvieratám a zachovať ich pre budúce generácie. Človek nemá právo likvidovať život, v akejkoľvek forme, pretože ho napriek tomu, že sa považuje za korunu tvorstva, nedokáže znova nahradiť. Už sme stihli vyhubiť veľa druhov, ako príklad môžeme spomenúť holuba sťahovavého, zeburu kvagu, vakovka alebo leva kapského. Je prekvapivé, že každú hodinu vyhynie jeden živočíšny druh. Zoologické záhrady preto plnia nenahraditeľnú funkciu zachovania genetického bohatstva živého sveta našej planéty. Mnohé zvieratá chované v ZOO stoja na okraji priepasti vyhynutia [18].

Národná ZOO Bojnice prezentuje jedinečnú kolekciu zvierat z celého sveta vo viac ako 430 druhoch s celkovým počtom viac ako 3500 exemplárov. Môže sa tak pýšiť najväčšou kolekciou zo všetkých slovenských ZOO. Približne 280 druhov z tejto kolekcie ich vystavuje ako jediná na Slovensku, napr. slony africké či antilopy bongo. V rámci chovu vzácných a ohrozených druhov zvierat je zapojená do chovu EEP - Európskych záchranných programov. Desiatky druhov je zaradených do ESB - Európskych plemenných kníh a do ISB - Medzinárodných plemenných kníh [30].

Bez spolupráce sa relatívne náročné záchranné aktivity nedajú vykonávať. Národná ZOO Bojnice má v štatúte zakotvenú spoluprácu so Štátnou ochranou prírody (ŠOP) a pomerne často spolupracuje na rôznych projektoch.

Do ZOO sa mnohokrát dostávajú jedince pochádzajúce z našej prírody, ktoré sú nejakým spôsobom poranené alebo inak postihnuté. Podľa súčasného zákona o ochrane prírody občania, ktorí nájdu poranené zviera sú povinní oznámiť Obvodnému úradu životného prostredia v mieste nález. Ďalej je kontaktované príslušné zariadenie - chovná alebo rehabilitačná stanica. Jedna z nich sa nachádza v Národnej ZOO Bojnice.

Aký je v kocke postup záchrany? V prípade možnosti zachrániť zvieratá nasleduje pokus o ich návrat do prírody, do ich pôvodných oblastí výskytu. Doteraz sa svetové zoologické záhrady úspešne zapojili do navrátenia viac ako 170 druhov ohrozených zvierat. Problém je zložitý, nakoľko vypustiť do prírody, do pôvodného prírodného prostredia zviera chované v ZOO komplikuje fakt, že pôvodné prostredie či oblasť už nemusí existovať alebo je nadmieru zmenené [18].

Po vyliečení sa živočíchy môžu vrátiť späť do prírody. Po výbere miesta je nevyhnutné zvieratá pripraviť na návrat domov, čo je dlhodobý proces. V prípade našich druhov sa vypúšťajú u nás narodené jedince do prírody, tým sa posilňuje voľne žijúca populácia. Vypúšťanie sa uskutočňuje v spolupráci so ŠOP na vhodnom mieste a pod odborným dohľadom. Okrem zrehabilitovaných živočíchov sa do prírody vypúšťajú aj niektoré druhy, ktoré sa narodili a boli odchované v ZOO. V tomto prípade ide o ciele posilňovanie oslabených prírodných populácií [18].

Obr. 43 Letecký pohľad na územie zoolologickej záhrady s okolím – Bojnický zámok a Mesto bojnice

4.4 ZOO ako multifunkčné miesto

Svojimi danosťami je areál Bojnicej ZOO predurčený na rekreáciu a oddych. Blízke kúpeľné mestečko, podhorská oblasť, zaujímavá prírodná scenéria a romantický zámok majú svoju neopakovateľnú atmosféru. Prechádzka po ZOO vedie aj medzi zalesnenými plochami či oblasťami s pôvodným karpatským lesom. Okrasné sadovnícke úpravy, vyhládka na zámok a niektoré už modernejšie poňaté expozície zvierat dotvárajú celkovo príjemný kolorit zoolologickej záhrady. Návštevník v peknom a prírodnom prostredí môže pozorovať ale aj oddychovať. Deti majú k dispozícii niekoľko možností na hranie, zábavu, ale aj detskú kontaktnú zoológickú záhradu.

Vzdelávanie - Zooškola

Pozorovanie a porovnávanie života zvierat neustále láka. Hľadajú sa podobnosti, rozdiely, súvislosti a toto bádanie zostalo v naplni dnešných moderných zoológických záhrad. Bokom nemôže stáť ani Národná ZOO Bojnice. Pred štyrmi desaťročiami, v roku 1979, ako jedna z mála zoológických záhrad vo vtedajšom Československu zriadila zooškolu. Vyčlenila priestory na vzdelávanie malých i veľkých. Časom sa forma a obsah vzdelávania menili, prvé úzko viazané témy sa začali meniť na témy o vzájomných súvislostiach s ekologickým a environmentálnym zameraním. Vyprofilovali sa špeciálne programy pre jednotlivé vekové skupiny. Vďaka bohatým skúsenostiam súčasná zooškola ponúka samostatné projekty pre žiakov jednotlivých stupňov a typov škôl, pre špeciálne školy, detské domovy, pre nevidiacich a slabozrakých, pre nepočujúcich, imobilných, pre seniorov a pre ďalšie špecifické skupiny návštevníkov [18].

Výskum a ZOO

Pri práci v ZOO sa získava veľké množstvo rozmanitých poznatkov, ktoré môžu byť zaujímavé pre rôznych odborníkov zoológického alebo chovateľského zamerania. Mnoho informácií z biológie, správania jednotlivých druhov zvierat sa podarilo získať iba počas chovu a v opatere človeka. Národná ZOO Bojnice spolupracuje s univerzitnými pracoviskami, prírodovedeckými fakultami, ústavmi a múzeami. Odborní pracovníci Národnej ZOO Bojnice svoj výskum (aj medzinárodnú spoluprácu) orientujú na rozmanité prejavy správania chovancov (zvierat v ZOO). Osobitnou časťou ich výskumu sú analýzy dochovaných dát a spracovávanie histórie chovu mnohých vzácnych druhov [18].

Poslanie ZOO

Sumarizácia poslania a úloh zoologickej záhrady akcentuje dôležitosť tejto inštitúcie, ktorej sa v publikácii venujeme z pohľadu architekta a aktéra, ktorý formuje, tvorí a prispieva k ochrane životného prostredia. Vyšpecifikovali sme štyri zásadné oblasti, ktoré zároveň determinujú základné priestory ZOO Bojnice, ale aj zoologických záhrad vo všeobecnosti.

Oblasť chovateľská:

- realizovanie chovu zvierat,
- koordinovanie a zabezpečovanie odchovu pôvodných druhov živočíchov,
- modernizácia chovu a objektov i zariadení súvisiacich s činnosťou ZOO.

Oblasť ochrany:

- tvorba a ochrana životného prostredia,
- ochrana živočíšnych druhov ohrozených vyhynutím,
- plnenie funkcie záchytného centra pre zhabané, prepadnuté a zaistené živé exempláre.

Oblasť vzdelávania a výskumu:

- oboznamovanie verejnosti s našou a cudzokrajnou faunou, prípadne súvisiacou flórou,
- podiel na výučbe a popularizácii zoológie a ochrany prírody,
- výmena skúseností v oblasti ochrany prírody, chovu zvierat a ekovýchovy,
- vykonávať relevantnú vedecko-výskumnú činnosť.

Oblasť propagácie a doplnkových aktivít:

- vydavateľská a poradenská činnosť,
- budovať vzťahy s verejnosťou (odbornou a laickou),
- tvorba materiálov a darčkových predmetov s témou propagácie ZOO a ochrany prírody.

Obr. 44 Mapa národnej zoologickej záhrady Bojnice

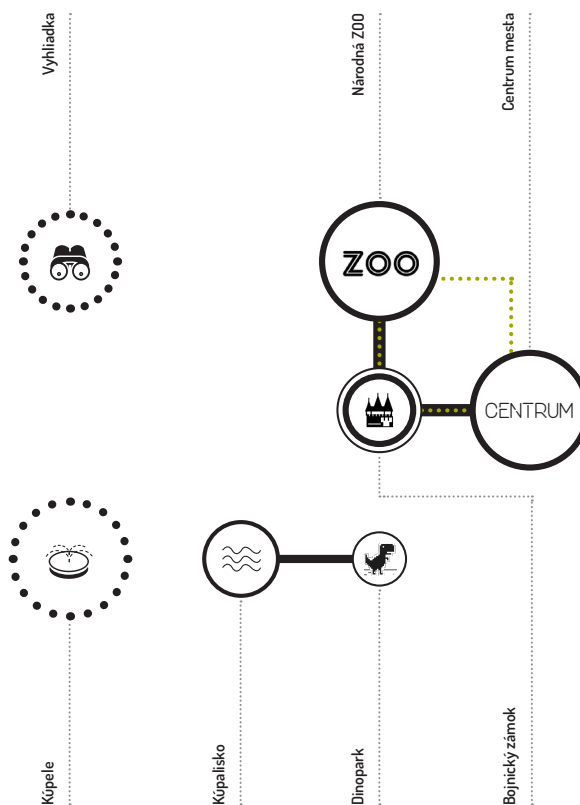
4.5 Problémy a riešenia

Národná Zoo v Bojniciach má status ale aj potenciál zostať najkrajšou záhradou na Slovensku. Súčasnú riešenie komplikuje plynulosť prevádzky, výrazové riešenie a informačný systém neuvádzajú návštevníka, že ide o národnú ZOO. Okrem celkových prevádzkových kolízií je tu veľký problém s diverzitou použitých materiálov a nekoordinovaným riešením jednotlivých objektov, čo spôsobuje v celom areáli vizuálny chaos. Z týchto dôvodov bol vypracovaný nový koncept ZOO a návrh rozsiahleho dizajn manuálu, ktorý sa zaoberá grafickým dizajnom propagačných tlačovín, informačným systémom, mobiliárom a riešením architektúry z hľadiska základných tvarov menších objektov a výberu materiálov, čo je doložené na nasledujúcich stranách. Cieľom riešenia je vizuálne zjednotenie a navádzanie na trasy k expozíciám tak, aby bola návštevníkom ponúkaná komfortná cesta, kompletne informácie a pútavá, prehľadná prehliadka.

Prezentované schémy a obrázky postupne ukazujú aktuálny stav, špecifikujú problémy a následne predstavujú návrh riešenia vybraných problémových bodov.

Schematické väzby (aktuálny stav a riešenie) mesta, ZOO a ďalších aktivít sú na Obr. 45 a 46.

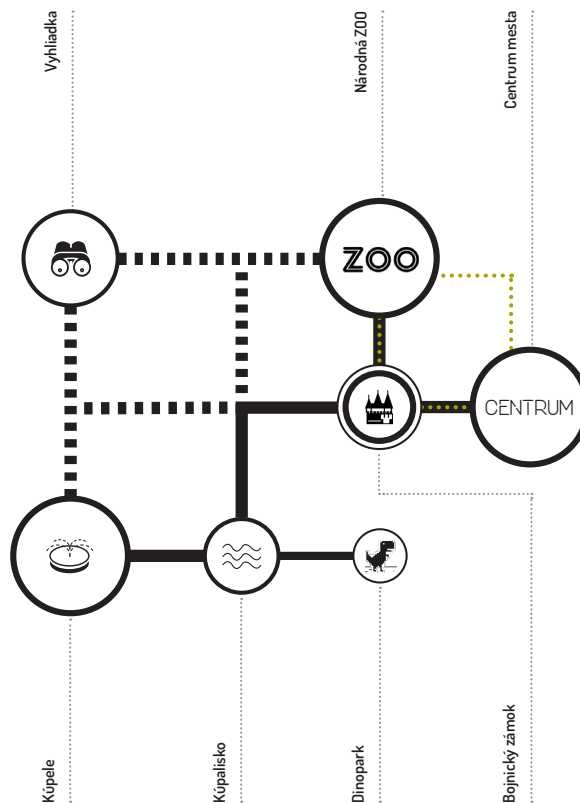
AKTUÁLNY STAV

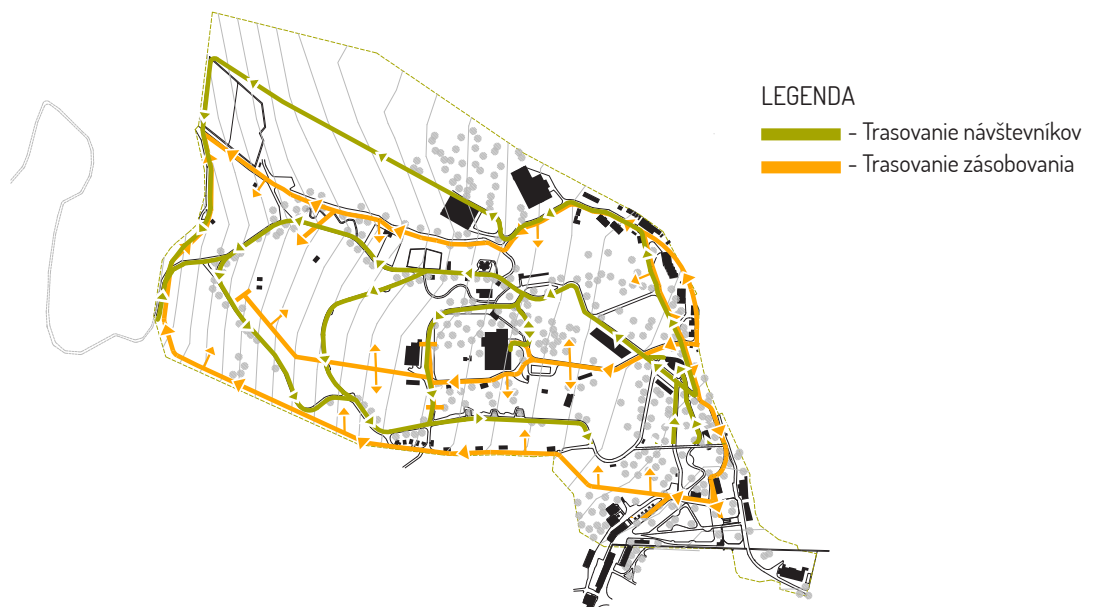
Obr. 45 Schéma väzieb - aktuálny stav

Plusom v návrhu schematickej prevádzky mesta Bohnice oproti aktuálnemu stavu prepojenia je komplexné sprístupnenie všetkých turistických atrakcií mesta. Pre návštevníkov je potrebné vypracovať jednoduchú a prehľadnú organizačnú mapu aby ich pohyb po meste bol cieľový a mohli sa dostať ku všetkým bodom záujmu bez väčších komplikácií.

NÁVRH

Obr. 46 Schéma väzieb -návrh

Obr. 47 Situácia ZOO s vyznačením prevádzky zásobovania a pohybu návštevníkov

4.5.1 Riešenie hlavného vstupu

Obr. 48 Hlavný vstup do zoologickej záhrady Bojnice

- _ smerovanie návštevníkov je nejasné, chaotické
- _ neatraktívna architektúra
- _ efemérne objekty stánkov bez architektonickej hodnoty, možno registrovať vizuálny smog
- _ miešanie prevádzky prichádzajúcich a odchádzajúcich návštevníkov

Obr. 49 Návrh hlavného vstupu do zoologickej záhrady Bojnice

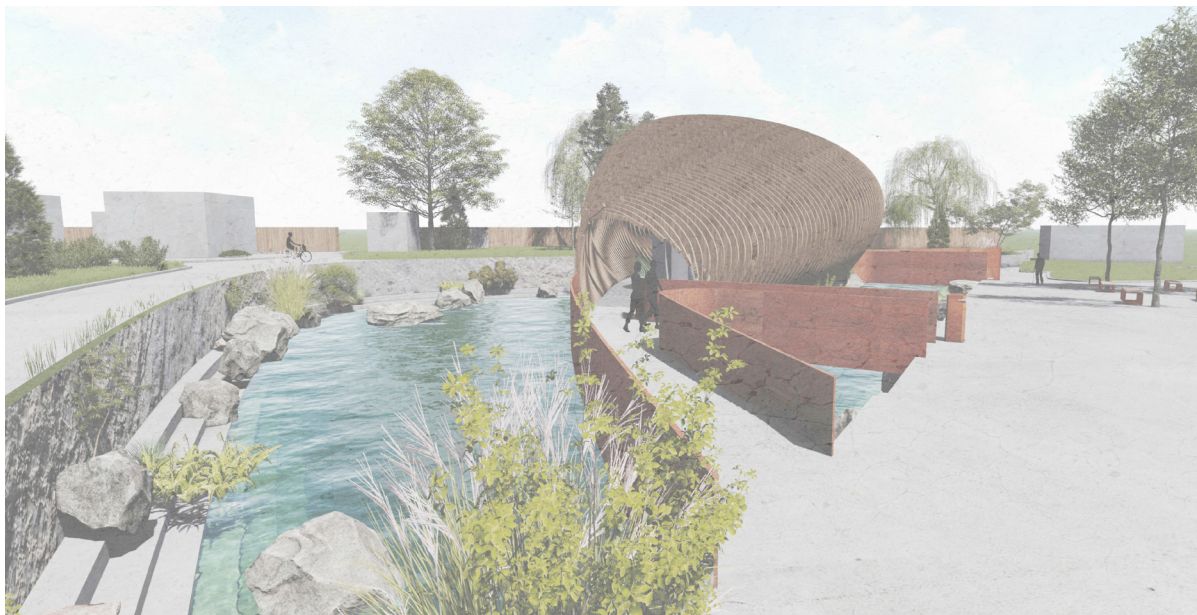
- _ zmodernizovanie architektúry - atraktívny bod pre návštevníkov
- _ prehľadná prevádzka
- _ minimalistický dizajn
- _ zakomponovanie prírodných prvkov

4.5.2 Neatraktívne prostredie

Obr. 50 Chátrajúca reštaurácia + detský kútik ZOO Bojnice

- _ zastarané vybavenie, neatraktívne pre návštevníkov
- _ kapacitne nedostačujúce (reštaurácie, toalety, detské ihriská...)
- iba sezónne využitie

Obr. 51 Návrh Motýlieho pavilónu - atraktívny priestor

- _ plnohodnotné využitie priestoru – oživenie funkciami
- _ možnosť alternatívneho spôsobu oddychu
- _ relax, edukácia a objavovanie ríše motýľov

4.5.3 Nedostatočná vybavenosť pre návštevníkov

Obr. 52 Příklad informačnej tabule ZOO Bojnice

- _ nedostatočné množstvo informačných prvkov
- _ nejednotný výraz jednotlivých informačných prvkov
- _ nerovnomerné rozmiestnenie vybavenosti po záhrade

Obr. 53 Návrh informačno-edukačného priestoru

- _ zjednotenie dizajnu informačných prvkov a vybavenosti (materiál, tvar ...)
- _ komplexnosť, nápaditosť, interaktivita informačného systému
- _ možnosť samoedukácie
- _ rovnomerné rozmiestnenie vybavenosti v ťažiskových priestoroch celej záhrady

4.5.4 Kletka je iba kletka

Obr. 54 Príklad klasického riešenia ohradenia výbehu

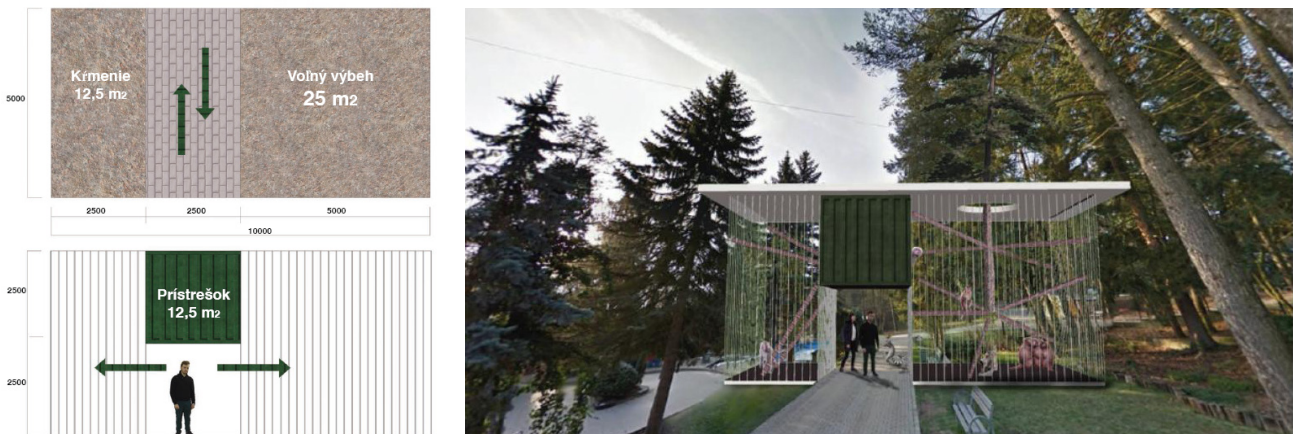
- Najjednoduchšia forma objektov chovu zvierat sú kletky a voliéry. Návštevník na prvom mieste vníma zvieratá a priestory okolo nich. Výraz architektúry tieto vnemy dopĺňa, akcentuje, dokresľuje. Preto kovové pletivo našponované medzi kovovými stĺpkami pre menšie voliéry, nemusí byť vždy to najlepšie riešenie, hoci je najekonomickejšie. Prednosť by mali dostať priateľské riešenia voliérových priestorov, prípadne pavilónov pre zvieratá v ZOO. V rámci moderných konceptov sa hľadajú tvary, kde je žiaduce uplatniť hru s materiálom, modelovanie i osadenie v danom prostredí a využiť možnosti terénu.

Obr. 55, 56 Moderný dizajn voliér pre menšie druhy zvierat

Na zobrazených vizualizáciách a schémach (objekty určené na chov menších zvierat) sa jednoduchou kompozíciou hmôt a vhodným komponovaním objektov do prostredia, vytvorili zaujímavé architektonické riešenia a eliminovali tak výraz typickej kletky. Dôraz položený na využitie terénnej vlny, ktorá vytvára dobrú klímu pre chované zvieratá a priestor pre priamu expozíciu z jednej strany chránený pred prehrievaním mohutnými lamelami, je na obr. 55. Hra s lamelami a stĺpkami spríjemňuje priestor a prostredie pavilónu aj na obr. 56.

Dnes obľúbená modulová architektúra v podobe kontajnerov je nositeľom ideí pre objekt na chov menších primátov. Zavesený kontajner umožňuje úkryt zvierat, spája výbehy – voliéry a zároveň prekrýva prechod medzi voliérami, obr. 57. Elegantný výraz získal pavilón s priehľadným kubusom vsadeným do hmoty, ktorá z troch strán eliminuje nadmerné oslnenie, obr. 58. Materiálové riešenie sa orientuje prevažne na drevo, prípadne kompozity na báze dreva, betón a kov.

Obr. 57 Jednoduché riešenie umožňujúce väčšiu aktivitu zvierat

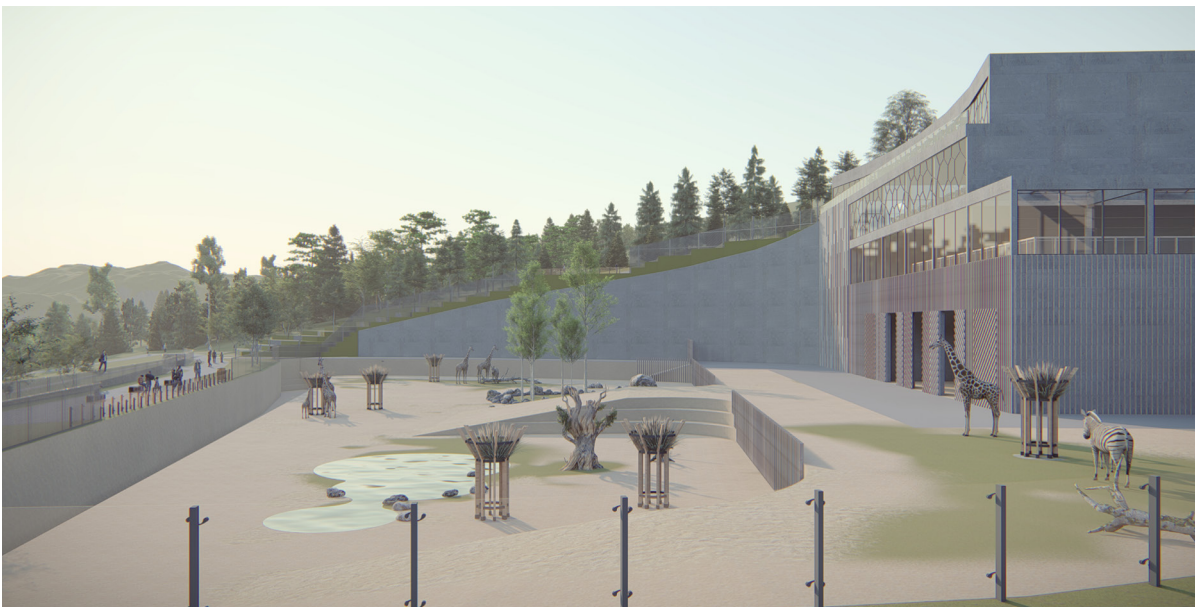
Obr. 58 Kultivované a jednoduché riešenie voliér

4.5.5 Technické zázemie v centre ZOO

Obr. 59 Centrálna časť pozemku, zázemie ZOO Bojnice

- _ nevyužitý potenciál ťažiskového priestoru
- _ roztrúsené zázemie vo viacerých častiach ZOO - zlé vzájomné prepojenie
- _ objekty určené pre zamestnancov sú v zlom stave a kapacitne nevyhovujú
- _ odpadová jama v ťažiskovom priestore ZOO - nevhodne využitý exponovaný priestor

Obr. 60 Návrh využitia centrálnej časti záhrady - výbeh pre žirafy

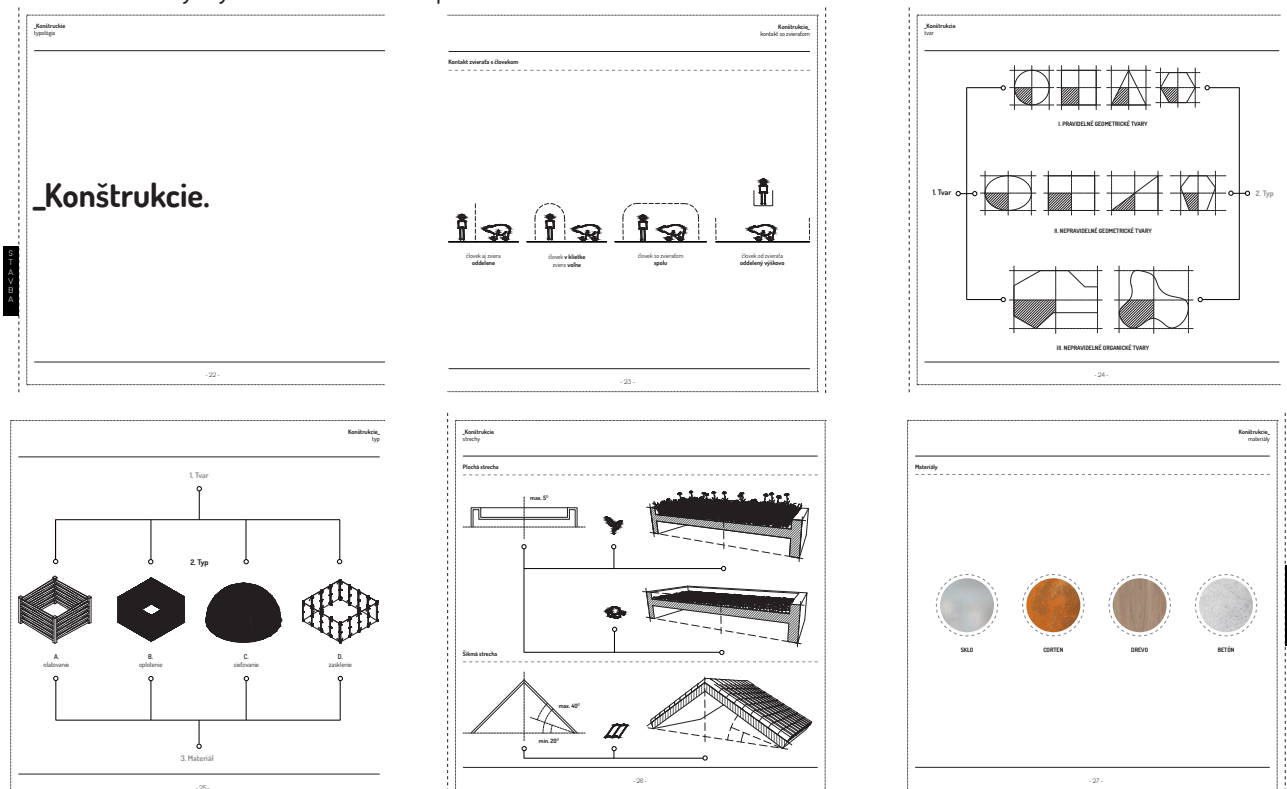
- _ návrh rovnomerného rozmiestnenia atraktívnych bodov v centrálnej osi ZOO Bojnice
- _ centrálna os pozemku záhrady = dominantné postavenie
- _ rozmiestnenie exotických druhov zvierat v centre - systém biómov

4.5.6 Nejednotné architektonické riešenie

Obr. 61 Prístavba k administratívnej budove v zázemí ZOO Bojnice

- _ jednotlivé stavby majú rôzny výraz - ZOO pôsobí neucelene a chaoticky
- _ prístavba architektonicky nenadväzuje pôvodnú stavbu
- _ nepremyslené riešenie budov
- _ architektonický výraz - bez ideí, komplexného zámeru

Obr. 62 Návrh dizajn manuálu pre ZOO Bojnice

- _ návrh dizajn manuálu - definuje obnovu súčasnej architektúry + novotvary

.5. ZÁVER_

Záver

Z histórie máme poznatky, že predkovia si zvieratá uctievali a rešpektovali dokonca do takej miery, že božstvá mali zvieraciu podobu. Moderná doba priniesla takmer presný opak – nerešpektovanie prírodných zákonov, zneužívanie zvierat a bezbrehý lov, ktorý ich v mnohých prípadoch premenil na tovar a nástroj na zisk bohatstva pre človeka. Forma moderných zooparkov zvieratá dostáva do celkom inej polohy, kde dominuje potreba poznania zvieracej ríše.

Zoologická záhrada je miesto, kde sú divoké zvieratá uzatvorené v umelo vytvorenom prostredí, ktoré je prístupné verejnosti na prehliadky. Prvé ZOO boli súkromné zverince, zvyčajne patriace kráľom a iným bohatým panovníkom, ktorí sa pýšili rôznymi atrakciami, napríklad Kráľ Karol I. mal vo svojom zverinci obrovského pytona. Prvá verejná zoologická záhrada bola založená vo Viedni v roku 1752, keď sa Habsburgovci rozhodli sprístupniť verejnosti bývalý súkromný zverinec patriaci k zámku Schönbrunn, dnes nazývaná Tiergarten Schönbrunn.

Po Francúzskej revolúcii, na konci 18. storočia, bola otvorená ďalšia ZOO pre verejnosť v Paríži. Každá samostatne vybudovaná ZOO je zložito prepletená s vývojom kultúry svojej krajiny aj v širšom kontexte. Všetky zoologické záhrady, ktoré pochádzajú z bohatého dedičstva, preukázali neuveriteľnú schopnosť prežiť a rásť, a to aj vo svetle vážnych hospodárskych rizík a profesijných prekážok. Je dôležité poznamenať, že v súčasnosti prakticky vo všetkých zoologických záhradách existuje silný záväzok k vzdelávaniu a k ochrane životného prostredia. Tieto zoologické záhrady sú jedinečnými prírodnými oblasťami, kde môžu miestni občania tráviť deň, dovolenku alebo víkend, tým majú opodstatnené postavenie v spoločnosti. Je dôležité podporovať určitú tvorivosť v rámci filozofie a konceptu zoologickej záhrady, a pozrieť sa na miestne alebo regionálne dejiny, aby sme pochopili, prečo niektoré zoologické záhrady uspeli, prečo iné zlyhali alebo zostali v existenčnej neistote.

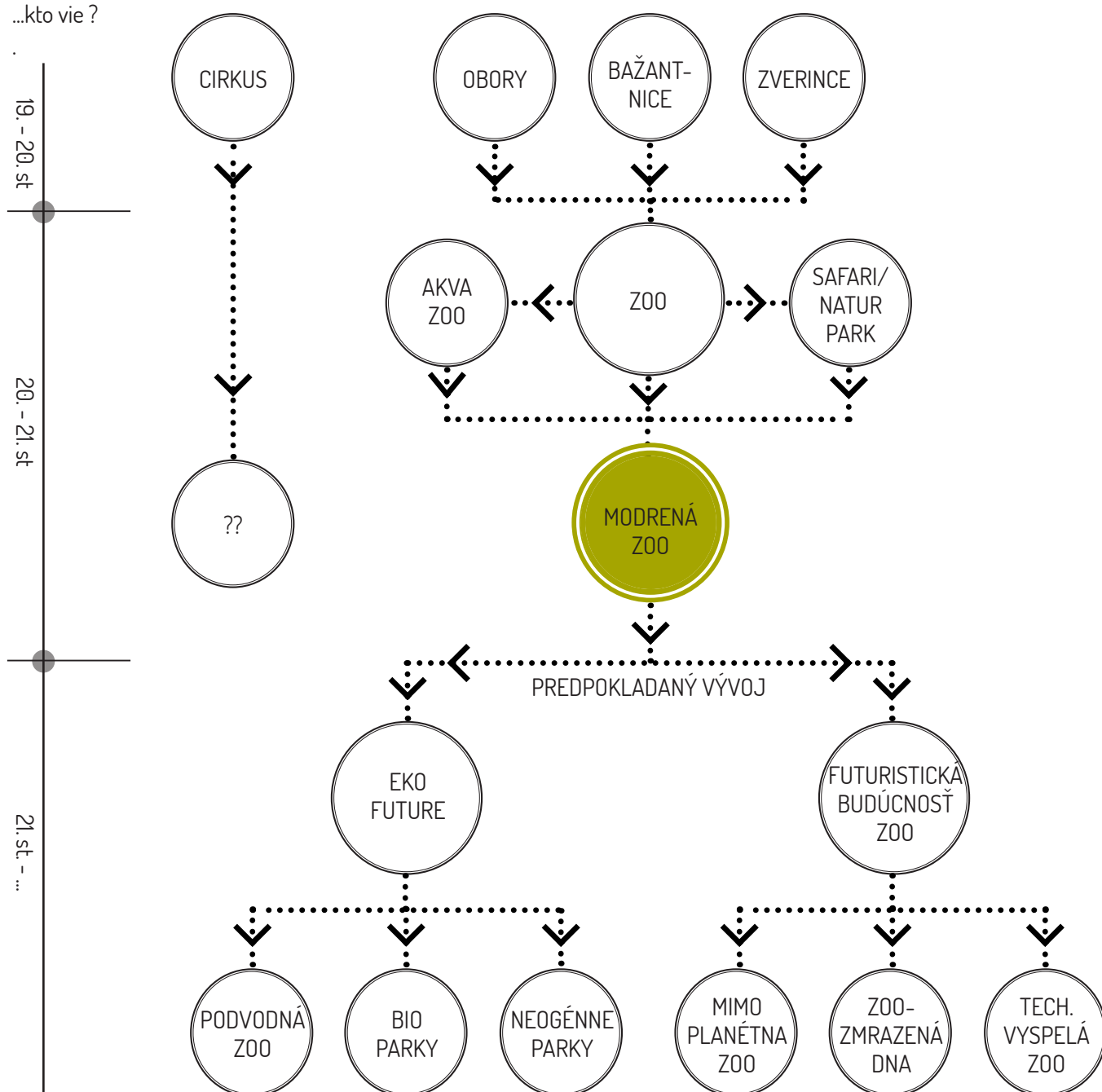
Poslanie ZOO sa s dobou menilo, od jednoduchého predvádzania exotických zvierat, cez vedecké bádanie až po chov, v niektorých prípadoch ohrozených druhov, aj takých, ktoré už vo voľnej prírode nežijú. Na myšlienku neznáameho autora že, príroda môže existovať bez nás, no my bez nej zahynieme, môžu plnohodnotne vo svojom koncepte reagovať zoologické záhrady a eko parky. Z hľadiska edukačného je preto ZOO nezastupiteľný typologický druh. S logickým návrhom náučných chodníkov, ponukou prezentácií a s dômyselným informačným a propagačným systémom nadväzuje interaktívnou formou na úmysel vedeckých ZOO zo začiatku 19. storočia.

Skoro každé veľké mesto na svete má svoju vlastnú ZOO, veľmi rôznej kvality a veľkosti. Moderné ZOO sú veľmi dynamické, vždy chovajú zvieratá, podporujú ochranu prírody a pripravujú nové výbehy. Veľké ZOO sú dôležitou turistickou atrakciou, vzhľadom na to štát prispieva na ich prevádzku. Dôležitosť ZOO podporujú výchovno-vzdelávacie aktivity, ktoré moderné ZOO záhrady ponúkajú a stávajú sa tak multifunkčným centrom a cieľom poznávacích i školských výletov.

Kľúčom k budúcnosti zoologických záhrad je ich spoločenstvo a schopnosť zariadení spolu so zamestnancami udržať sa ako dôležitá súčasť vlastných komunit. Vďaka tomu, že sa zoologické záhrady stávajú súčasťou miestneho a národného vzdelávania ako laboratóriá pre vedu alebo výskum prírodných dejín, sociokultúrne študijné oblasti a strediská environmentálnej výchovy, zvyšujú svoju schopnosť prežiť. Prostredníctvom týchto väzieb sa zoologické záhrady môžu profesionálne etablovať a získať podporu pre programy ochrany, ktoré sa nevyhnutne stanú súčasťou ich aktivít. Pomocnú ruku môže podať architekt a jeho dobrý koncept. Pre architekta je téma zoologickej záhrady vždy zaujímavá netradičnosťou, inakosťou kontextu s prostredím. Otvára možnosti kreativity na úrovni územného riešenia a väzieb, na úrovni architektonického výrazu, pri riešení detailov, interiéru, výbere materiálu, ktorého symbolika je v rámci tejto témy veľmi dôležitá.

ZOO je charakteristická komplikovanou prevádzkou pri interakcii pohybu živočíchov, zamestnancov, krmiva, odpadu a návštevníka. Vyžaduje uplatnenie prienikov rôznych priestorov a prostredí zvierat, akcentovanie prírody a jej ochrany, s cieľom využiť a čo najviac uplatniť ohľaduplné riešenia a technické detaily, ktoré podporia udržateľnosť, a návratnosť investícií. Cieľom každej modernej ZOO sú spokojní dospelí a detskí návštevníci, spokojní zamestnanci a v neposlednom rade spokojné zvieratá. Predstavené riešenia moderných zoologických záhrad a Bojníckej ZOO tieto atribúty napĺňajú a ich pridanou hodnotou je kvalitný, originálny architektonický výraz, ktorý prezentuje zážitkovú cestu živočíšnou ríšou.

Nové moderné paradigmy ZOO sú inšpirované odvážnymi víziami [20]. Vizionári predpokladajú, že koncepty napríklad modernej ZOO, bioparkov budú postupne doplnené (obr. 63) virtuálnou ZOO, alebo odvážnym NeoGen parkom (v zmysle zachovania genofondu pre obnovenie zaniknutých druhov), či futuristickou predstavou ZOO mimo planéty ...kto vie ?

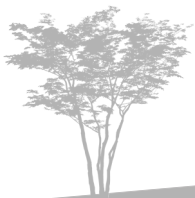

Obr. 63 Nové paradigmy vo vízií vývoja ZOO pre roky 2050 a viac

„ Příroda nikdy neporuší vlastní pravidlá. “

Leonardo Da Vinci [31]

.ZDROJE_

Referencie:

1. Citáty slavných osobností [online]. [Cit. 12.8.2019]. Dostupné z: <https://citaty.net/vyhledavani/?h=Rostand>
2. Citáty slavných osobností [online]. [Cit. 12.8.2019]. Dostupné z: <https://citaty.net/vyhledavani/?h=rosegger>
3. KALLIPOLITI, L. FLORENCE, Z. An overview of the history of ZOOS [online]. October 10, 2018 [cit. 6.2. 2019]. Dostupné z: https://issuu.com/lydiakallipoliti/docs/history_of_zoos_manual
4. VERNON N. KISLING, Jr. ZOO and Aquarium History / Ancient Animal Collections to Zoological Gardens. Boca Raton : CRC Press, 2001. 440 s. ISBN 9780849321009.
5. VESELOVSKÝ, Z. Člověk a zvíře. Praha : Akademia, 2000. 248 s. ISBN 8020007563.
6. História Národnej zoo Bojnice [online]. [Cit. 15.1.2019]. Dostupné z: <https://zoobojnice.sk/o-nas/historia/>
7. Stručná historie zoo Liberec [online]. [Cit. 25. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.zooliberec.cz/o-nas-2-kratka-historie-zoo-1.html>
8. ZOO Prague Amazonian Pavilion [online]. [Cit. 24. 10. 2019]. <https://www.worldarchitects.com/es/projects/view/zoo-prague-amazonian-pavilion>
9. Expozice pand velkých – ZOO Praha [online]. [Cit. 24. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/expozice-pand-velkych-zoo-praha>
10. Expozice Arktidy – lední medvědi – ZOO Praha [online]. [Cit. 25. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/expozice-arktity-2013-ledni-medvedi-zoo-praha>
11. TOP 10 zoologických záhrad na Slovensku a jeho okolí [online]. 13. júla 2012. Teraz.sk [Cit. 29. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/magazin/desat-zoologickych-zahrad-u-nas-a-v/15097-clanok.html>
12. O ZOO Zlín [online]. [Cit. 25. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.zoozlin.eu/o-zoo/>
13. ILKOVIČ, J. Rodinná farma ako nový koncepčno-typologický druh v štruktúre výrobných zariadení vidieka. ALFA STU. Bratislava: FA STU. 2(1-2), 1998, 9-15. ISSN 1135-2679.
14. WEBSTER, J. Animal Welfare. Science, values and action [online]. [Cit. 10.7.2019]. Dostupné z: https://www.animalwelfare-science.net/uploads/1/2/3/2/123202832/ajw_sci-vals-action.pdf
15. COE, J. Embedding Environmental Enrichment Into Zoo Animal Facility Design. In: Zoo Design Conference. Wroclaw Zoo, 5-7 April 2017, Poland, 21 s.
16. COLE, J. & DUSTIN, F. Zoo Animal Welfare: The Human Dimension. Journal of Applied Animal Welfare Science, 21(sup 1), 2018.
17. KOHN, B. Zoo animal welfare. Rev. sci. tech. Off. int. Epiz., 13 (1), 1994, 233-245.
18. LUPTÁK, P. Naše poslanie [online]. [Cit. 13.1.2019]. Dostupné z: <https://zoobojnice.sk/o-nas/nase-poslanie/>

- 19 WORLAND, J. The Future of Zoos: Challenges Force Zoos to Change in Big Ways [online].
February 16, 2017 [cit. 15.9.2019]. Dostupné z: <https://time.com/4672990/the-future-of-zoos/>
- 20 COE, J. Design and Architecture: Third Generation, Post-Immersion and Beyond. In: Future Of Zoos
[online]. Symposium, Canisius College, Buffalo, New York, 10-11 February, 2012 [cit. 18.9. 2019].
Dostupné z: https://www.zoolex.org/media/uploads/2018/07/29/coe_2012_designarchitecture.pdf
- 21 JOLLY, L. Giraffe Husbandry Manual [online]. 65 s., 2003 [cit. 6.3. 2019]. Dostupné z: <http://www.australasianzookeeping.org/Husbandry%20Manuals/Husbandry%20manual%20Giraffe.pdf>
- 22 BASULTO, D. Serpentine Gallery Pavilion 2011 / Peter Zumthor [online]. 27 June, 2011. ArchDaily.
[Cit. 25.9.2019]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/146392/serpentine-gallery-pavilion-2011-peter-zumthor/> >ISSN 0719-8884
- 23 Taronga Zoo / BVN Architecture [online]. [Cit. 1.12. 2019]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/360646/taronga-zoo-bvn-architecture>
- 24 ILKOVIČOVÁ, L. Identita architektúry priemyslu. Bratislava : STU Bratislava, 2013. 150 s. ISBN 978-80-227-4104-0.
- 25 MESSE DAT, J. Corporate Architecture. Ludwigsburg : Avedition, 2005. 280 s.
ISBN 978-3-89986-046-7
- 26 BEDRNOVÁ, E. - NOVÝ, I. a kol. Psychologie a sociologie řízení. Praha : Management Press, 2002,
586 s. ISBN 80-7261-064-3.
- 27 HORÁKOVÁ, I., STEJSKALOVÁ, D. a ŠKAPOVÁ, M. Strategie firemní komunikace. Praha :
Management Press, 2008, 254 s. ISBN 978-80-726-1178-2.
- 28 Z dejín Bojníc [online]. Katalóg k výstave Z dejín Bojníc (kolektív odborných pracovníkov
Hornonitrianskeho múzea) [cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.bojnice.sk/historia-mesta.phtml?id5=27193>
- 29 MICHALKOVÁ, T. Staré fotografie Bojníc odhalili tajomstvá zámku [online]. 29.11.2017 15:00, Pravda.
[Cit. 17. 10. 2019]. Dostupné z:
<https://spravy.pravda.sk/regiony/clanok/449652-stare-fotografie-odhalili-tajomstva-zamku/>
- 30 SLOVIAK, M. Národná zoologická záhrada Bojnice [online]. [Cit. 17. 3. 2019]. Dostupné z: <https://zoobojnice.sk/o-nas/zakladne-informacie/>
- 31 Citáty slavných osobností [online]. [Cit. 14.8.2019]. Dostupné z: <https://citaty-slavných.sk/vyhľadavanie/?h=da+VINCI>
- 32 Mapa Bojníc [online]. [Cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <https://zbgis.skgeodesy.sk/mkzbgis/sk/kataster?bm=zbgis&z=13&c=18.54972748.792052#/detail/ease/RkLz62kBBQnb79F6PG95>

Zdroje fotografií a obrázkov:

- Obr. 1 [Cit. 17.2. 2019]. Dostupné z: <https://www.kisspng.com/png-giraffe-ancient-egypt-nekhen-zoo-egyptian-2079842/>
- Obr. 2 [Cit. 17.2. 2019]. Dostupné z: http://www.strangehistory.net/2013/04/30/the-earliest-description-of-a-zoo/?fbclid=IwAR2eTX0T_BszT-B7Vx01xySWXCt1ARnKp0bCWEvo_ClsY0zPPiz0Q1pw2l8
- Obr. 3 [Cit. 17.2. 2019]. Dostupné z: https://fr.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9nagerie_royale_de_Versailles
- Obr. 4 [Cit. 17.2. 2019]. Dostupné z: https://gsappstudioxthessaloniki.files.wordpress.com/2011/07/history-of-zoos_lydia-kallipoliti.pdf
- Obr. 5 [Cit. 14.3.2019]. Dostupné z: <http://www.hietzing.at/Bezirk/geschichte2.php?id=144>
- Obr. 6,7 [Cit. 17.3.2019]. Dostupné z: https://gsappstudioxthessaloniki.files.wordpress.com/2011/07/history-of-zoos_lydia-kallipoliti.pdf
- Obr. 8 [Cit. 21.10. 2019]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/360646/taronga-zoo-bvn-architecture>
- Obr. 9 [Cit. 25. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/expozice-arktity-2013-ledni-medvedi-zoo-praha>
- Obr. 10 [Cit. 25. 10. 2019]. <https://www.world-architects.com/es/projects/view/zoo-prague-amazonian-pavilon>
- Obr. 11 [Cit. 11.3.2019]. Dostupné z: <https://www.homeanddecor.com.sg/articles/80371-big-plans-mandai-bird-park-will-move-there-and-re-launch-2020>
- Obr. 12-13 autorské schémy
- Obr. 14-23 autorské typologické schémy
- Obr. 24 [Cit. 21.11. 2019]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/360646/taronga-zoo-bvn-architecture>
- Obr. 26 autorské schémy
- Obr. 27 [Cit. 11.5.2019]. Dostupné z: <http://www.expandedenvironment.org/zoo-de-vincennes-renovation/>
- Obr. 28 autorské schémy
- Obr. 29 [Cit. 19.3.2019]. Dostupné z: https://gsappstudioxthessaloniki.files.wordpress.com/2011/07/history-of-zoos_lydia-kallipoliti.pdf
- Obr. 30 autorské schémy Obr. 31 [Cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <https://www.dezeen.com/2011/06/29/zoological-park-of-st-petersburg-by-tn-plus-and-beckmann-n%E2%80%99thepe/>
- Obr. 32 [Cit. 2.3.2019]. Dostupné z: <https://www.behance.net/gallery/26778349/trivandrum-zoo>
- Obr. 33 [Cit. 2.3.2019]. Dostupné z: <https://zoo.sandiegozoo.org/>
- Obr. 34-36 autorský návrh dizajn manuálu
- Obr. 37,39 autorská schéma
- Obr. 38 pamiatkovo chránené objekty [Cit. 20.6.2019]. Dostupné z: <https://www.bojnice.sk/historia-mesta.phtml?id5=27193>

- Obr. 40 spracované autorsky
- Obr. 41,42 [Cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.bojnice.sk/historia-mesta.phtml?id5=27193>
- Obr. 43 [Cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <https://zoobojnice.sk/o-nas/zakladne-informacie/>
- Obr. 44 [Cit. 17.3.2019]. Dostupné z: <https://zoobojnice.sk/ideme-do-zoo/mapa-zoo/>
- Obr. 45-47 autorské schémy a riešenia
- Obr. 48,50 foto Eva Vdolečková
- Obr. 49,51 vizualizácie Jana Novacká
- Obr. 52,54 foto Eva Vdolečková
- Obr. 53 vizualizácia Eva Vdolečková vizualizácie: Marián Kleiman, Juraj Ženiš, Kristán Ján Vidiš, Vladimír Lipiansky
- Obr. 55-58 vizualizácie: Marián Kleiman, Juraj Ženiš, Kristán ján Vidiš, Vladimír Lipiansky
- Obr. 59,61 foto Eva Vdolečková
- Obr. 60 vizualizácia Eva Vdolečková
- Obr. 62 autorský návrh dizajn manuálu
- Obr. 63 autorská schéma, inšpirácia podľa lit. [14]

O autoroch

Ľubica Ilkovičová, doc. Ing. arch., PhD.

Ukončila doktorandské štúdium na Fakulte architektúry STU v Bratislave v roku 1992, od tohto roku pôsobí na fakulte ako pedagóg. Od roku 2013 pôsobí vo funkcii docenta na Ústave konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb FA STU. Zaoberá sa najmä problematikou výrobných a inžinierskych stavieb, s užším zameraním na identitu architektúry a konverziu architektúry priemyselných a poľnohospodárskych stavieb. Túto problematiku zároveň vyučuje v teoretických predmetoch, ale aj v predmetoch architektonického navrhovania. Jej vedecko - výskumné portfólio tvoria 4 vedecké monografie, viac ako 50 vedeckých publikácií, viac ako 70 odborných publikácií. Príspevky aktívne prezentovala na mnohých medzinárodných konferenciách v zahraničí. Je autorkou 49 architektonických projektov a štúdií. Bola spoluriešiteľkou 10 vedeckých projektov, ktoré sa orientujú na problematiku architektúry výroby a konštrukcií v architektúre.

Eva Vdolečková, Ing. arch.

V roku 2013 začala štúdium na Fakulte architektúry STU v Bratislave. Počas šiestich rokov štúdia sa aktívne zapájala do súťaží a akcií konanými fakultou. Popri štúdiu začínala budovať aj svoju odbornú prax prácou v architektonických ateliéroch a zúčastňovaním sa na tematických workshopoch. Štúdium ukončila v roku 2019 a kontinuálne pokračuje doktorandským stupňom štúdia na Ústave konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb na Fakulte architektúry STU. Jej vedecko-výskumné zameranie sa orientuje na architektúru v kontexte výroby a architektonické reflexie transferu inovácií v priemysle.

Moderná ZOO_ architektúra a typológia

Autorky ©
doc. Ing. arch. Ľubica Ilkovičová, PhD.
Ing. arch. Eva Vdolečková
Pracovisko autoriek: Ústav konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb
Fakulta architektúry STU v Bratislave

Grafická úprava ©
Ing. arch. Eva Vdolečková
Ing. arch. Jana Novacká
doc. Ing. arch. Ľubica Ilkovičová, PhD.

Počet strán 64
Počet znakov 83 653
Plocha obrázkov, schém 3920 cm²
Počet AH 4,03 AH
Počet obrázkov 63 / z toho 21 ilustračných

Návrh obálky: © Autorská úprava na základe návrhu Ing. arch. Evy Vdolečkovej

Vydal: © Vydavateľstvo SPEKTRUM STU, Mýtna 30, 811 07 Bratislava 1
1. vydanie, Bratislava 2019
Publikácia je nepredajná.

Všetky práva vyhradené (DMR).

Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť nijakou formou reprodukováaná, ukladaná do informačných systémov, alebo rozširovaná akýmkoľvek spôsobom bez predchádzajúceho súhlasu majiteľov práv, s výnimkou citácií s uvedením zdroja. V publikácii sa uvádzajú všetci majitelia autorských práv. Autorky sa ospravedlňujú, ak niekoho neúmyselne vynechali.

Náklad elektronická forma publikácie [on line]
Dostupné na https://www.fa.stuba.sk/buxus/docs/Ateliery/at-ilkovicova/Moderna_ZOO_architektura.pdf
Dostupné od december 2019

ISBN 978-80-227-4885-8

